

**”RAKASTAVA JA FIKSU IHMINEN
JA SE KEITTÄÄ AINA HYVÄT
KAHVIT”**

Yhteisöllinen valokuvaprojekti kehitys-
vammaisten ohjatun asumisen kodissa

Kirsi Saarinen

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan vaihto-
ehtoiset ammattiopinnot

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan vaihtoehtoiset ammattiopinnot

SAARINEN, KIRSI:

”Rakastava ja fiksu ihminen ja se keittää aina hyvät kahvit”

Yhteisöllinen valokuvaprojekti kehitysvammaisten ohjatun asumisen kodissa

Opinnäytetyö 57 sivua, joista liitteitä 4 sivua

Kesäkuu 2013

Opinnäytetyön tavoitteena oli toteuttaa kehitysvammaisten aikuisten ohjatun asumisen yksikössä Puistokodissa sen yhteisöllisyyttä ja viihtyisyyttä tukeva valokuvaprojekti. Projektin aikana kerätyn tutkimusaineiston avulla haluttiin lisäksi tuottaa tietoa valokuvatyöskentelyn toimivuudesta ja siihen liittyvistä hyvistä käytännöistä Puistokodin asukkaiden hyvinvoinnin tukemiseksi mahdollisesti myös tulevaisuudessa.

Asukkaat osallistuivat valokuvaprojektin aikana kuuteen ryhmätapaamiseen ja yhteen yksilötapaamiseen. Tapaamisten aikana asukkaat muun muassa keskustelivat kuvia apuna käyttäen itselleen merkityksellisistä asioista, tekivät yhteisen asukaskartan sisältäen kunkin asukkaan ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä, olivat kuvattavina niin yksilöinä kuin ryhmänäkin ja toimivat itse kuvaajina. Projekti huipentui otetuista valokuvista rakennettuun valokuvanäyttelyyn avajaisjuhlineen. Valokuvista koostettiin asukkaille myös yhteinen valokuvakirja. Projektiin osallistuivat kaikki Puistokodin 14 asukasta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena sisältäen käytännöllisen toimintatutkimuksen piirteitä. Tutkimusaineiston hankinnassa käytettiin tiedonkeruumenetelmänä osallistuvaa havainnointia, teemahaastattelua ja lomakekyselyä. Teemahaastattelua hyödynnettiin asukkaiden palautekeskustelussa ja lomakekyselyä henkilökunnan palautteiden keräämisessä. Tutkimusaineisto purettiin sisällönanalyysin avulla. Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössä olivat yhteisöllisyys, dialogisuus, empowerment ja voimauttava valokuva menetelmä sekä tutkijan omaa työskentelyä ohjannut sosiaalipedagoginen orientaatio. Näiden käsitteiden sisältämän teorian lisäksi projektin toteutuksessa oli tärkeää huomioida toimeksiantajan tavoitteet ja toiveet valokuvaprojektille, toimeksiantajan tietämys toimintaympäristöstä ja kohderyhmästä sekä Puistokodin yleiset toimintaperiaatteet toimivan ja tavoitteisiin nähden tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden saavuttamiseksi.

Tutkimustulokset osoittavat, että toteutettu valokuvaprojekti lisäsi Puistokodin asukkaiden yhteisöllisyyttä ja kodin viihtyisyyttä. Vapaaehtoisuuteen perustuva mielekäs yhdessä tekeminen ja kokeminen tuki asukkaiden osallisuutta ja vahvisti siten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Asukkaiden saama henkilökohtainen huomio, positiivinen palaute ja hyväksyntä kohottivat asukkaiden itsetuntoa, mikä edesauttaa yhteisöön integroitumista. Tuloksiin perustuen voidaan todeta, että valokuvatyöskentely on toimiva ja tarkoituksenmukainen työkalu Puistokodin asukkaiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Asiasanat: yhteisöllisyys, dialogi, empowerment, valokuva, kehitysvammaisuus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services

SAARINEN, KIRSI:

“Such a Loving and Bright Person and She Always Makes Great Coffee”

Using Photography in Supporting Sense of Community in a Group Home for Adults With Intellectual Disability

Bachelor's thesis 57 pages, appendices 4 pages

June 2013

The objective of this study was to organize a photography project in Puistokoti which is a group home for adults with intellectual disability. The purpose of the project was to support the sense of community among the residents of Puistokoti and increase cosiness in the home. The purpose of the study was also to gather information about the functional practice and principles when using photography for the benefit of Puistokoti's residents' well-being in the future.

During the photography project the residents participated in six group meetings and one individual meeting. The residents for example discussed important things in their lives using inspiring photos, they made a map containing each other's photographs and characters, they were photographed as individuals and as a group and they also took photos themselves. The project culminated in an opening ceremony of exhibition that was composed of the photographs taken during the project. A photograph book was also made of the same photos and given to the residents as a long term reminder of the experience. All the 14 residents of Puistokoti participated in the project.

This bachelor's thesis was conducted as a qualitative study and it followed the basic principles of action research. The data were collected using three different data gathering methods: a reflective observation throughout the whole project at residents' meetings, a theme interview in the residents' feedback discussion and a questionnaire for staff's feedback. The data were analysed by applying a qualitative content analysis. The important concepts in this study were a sense of community, dialog, empowerment, empowering photography as a method and a social pedagogical orientation. In addition to these concepts it was important to realize the project in a way that paid attention to the objectives and to the wishes of Puistokoti and also met its operating principles and its knowledge about the operating environment with respect.

The results of this study suggest that the photography project increased the sense of community and cosiness in Puistokoti. The findings indicate that the voluntary participation, doing pleasant things together and experiencing things as a group supports the involvement and the feeling of togetherness. Personal attention, approval and positive feedback strengthen self-esteem, which helps people to integrate into the community. Photography seems to be a functional tool in supporting the well-being of Puistokoti's residents.

Key words: sense of community, dialog, empowerment, photograph, mentally disabled

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA TOTEUTUS.....	8
2.1	Toimeksiantaja ja tutkimusaiheen taustat	8
2.2	Tutkimustehtävä ja -kysymykset	9
2.3	Näkökulman valinta ja viitekehys.....	10
2.4	Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	10
3	KÄSITTEET	13
3.1	Yhteisöllisyys.....	13
3.2	Empowerment - voimaantuminen.....	14
3.3	Voimauttava valokuva	14
3.4	Dialogisuus	16
3.5	Sosiaalipedagoginen orientaatio	17
4	VALOKUVAPROJEKTIN TOTEUTUS	19
4.1	Projektin suunnittelu	19
4.2	Projektin esittely ja käynnistys	20
4.3	Pienryhmät ja asukaskartta	23
4.4	Yksilökuvaukset.....	26
4.5	Asukkaat kuvaajina.....	31
4.6	Kuvakatselmus, näyttelyn toteutus ja valokuvakirja	33
5	TULOKSET	36
5.1	Havainnot yhteisöllisyyteen liittyen	36
5.2	Asukkaiden palaute	38
5.3	Henkilökunnan palaute	39
5.4	Hyviä käytäntöjä, haasteita ja huomioitavaa	41
6	POHDINTA.....	44
6.1	Yleistä opinnäytetyön onnistumisesta ja vastaukset tutkimuskysymyksiin.....	44
6.2	Oma ammatillinen kasvu	45
6.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	48
6.4	Jatkotutkimus ja opitun hyödyntäminen	50
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	54
	Liite 1. Työntekijöiden palautekysely	54
	Liite 2. Valokuvaprojektin toimintasuunnitelman karkea versio	56
	Liite 3. Valokuvanäyttelyn kutsu	57

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön lähtökohtana oli toimeksiantajan halu toteuttaa kehitysvammaisten aikuisten ohjatun asumisen yksikössä Puistokodissa asukkaiden yhteisöllisyyttä ja kodin viihtyisyyttä tukeva valokuvaprojekti. Projektin aikana kertyvän tutkimusaineiston toivottiin tuottavan hyödyllistä tietoa valokuvatyöskentelyn toimivuudesta ja siihen liittyvistä hyvistä käytännöistä Puistokodin asukkaiden hyvinvoinnin tukemiseksi mahdollisesti myös tulevaisuudessa. Tällainen toimeksianto tuntuu tänä päivänä hyvin luonteelta. Kehitysvammapalveluiden historiassa ei kuitenkaan tarvitse mennä montaakaan kymmentä vuotta taaksepäin, kun pyyntö olisi koettu jokseenkin kummalliseksi.

Suomalaisen kehitysvammahuollon historiallinen kehitys niin palvelurakenteitten, ideologioitten, ihmiskuvan kuin asiakkuuskäsityksenkin näkökulmasta on kulkenut pitkän matkan vaivashoidosta laitoshoidon ja avohuollon kautta edelleen ajatukseen avoimesta normaaliyhteisöstä, jossa panostetaan yksilöllisesti räätälöityyn tukeen ja yhteisöllisten haittojen eliminoimiseen. Normaaliyhteisöllisyydellä tavoitellaan kehitysvammaisen parempaa elämänlaatua, hyvää arkea, osallisuutta ja täysivaltaisuutta omassa asiassaan ja samalla sen nähdään myös taloudellisesti kannattavampana kuin avohuolto. (Kaukola 1997, 32–33.) Samaa ajatussuuntaa jatkaa Kehitysvammaliitto, jonka toimintapoliittiseen ohjelmaan vuosille 2012-2015 on kirjattu liiton arvoiksi ihmisarvon kunnioitus, yhdenvertaisuus, voimavaralähtöisyys, luotettavuus ja uudistuminen ja joka tähtää toiminnallaan tukea tarvitsevien hyvään, tasa-arvoiseen ja osallisuutta sisältävään elämään yhteiskunnassa (Kehitysvammaliitto 2012).

Kehitysvammaisten oikeuksia määritellään myös laeissa. Yksi keskeisistä laeista on Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987), jonka tarkoituksena on ”edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä”. Lakeja lainkaan väheksymättä ja vaikka myös kehitysvammaisiin liittyvät ideologiset käsitykset korostavat yhä enemmän kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta ja elämänhallintaa ja heidän oma kokemuksensa vammaisuudesta, omista tarpeista ja tavoitteista nähdään yhä keskeisempinä, on ehkä hyvä ajoittain kysyä, toteutuvatko asiakkaan subjektiivis ja hänen sosiaalisen ympäristönsä huomioiminen sittenkään aina arjen käytännöissä. Tämä opinnäytetyö pyrkii omalla vaatimatto-

malla panoksellaan tukemaan kehitysvammaisten hyvää arkea muun muassa yhdenvertaisuuden, kunnioituksen, subjektiivisuuden ja osallisuuden periaatteet huomioiden.

Toimeksiantajan ehdotus opinnäytetyöksi sisälsi useita minulle henkilökohtaisesti mielekkäitä elementtejä. Siinä yhdistyivät samanaikaisesti sekä mahdollisuus toteuttaa opinnäytetyö toivomallani tavalla toiminnallisena projektina, työskennellä kehitysvammaisten parissa että hyödyntää valokuvatyöskentelyä käytännössä asiakasympäristössä. Näiden edellä mainittujen lisäksi uskon toimeksiantajan tavoin yhteisöllisyyden hyvinvointia lisäävään vaikutukseen ja koen sen tavoittelemisen henkilökohtaisesti tärkeäksi paitsi tämän opinnäytetyön yhteydessä, myös sen ulkopuolella elämässä yleensä. Tutustuttuani tarkemmin Puistokodin toimintaan löysin heidän työskentelytavoistaan ja periaatteistaan paljon sosiaalipedagogisen orientaation piirteitä, mikä omaan opintojeni suuntautumisvaihtoehtoon viitaten oli niin ikään omiaan lisäämään imua ehdotetun opinnäytetyöaiheen pariin. Ehdotettu opinnäytetyöaihe toteutustapoineen tarjosi lähtökohtaisesti hyvät mahdollisuudet toiminnalliseen ja osallisuutta tukevaan sekä asiakkaan omia voimavaroja esille nostavaan ja niin yksilöllisyyttä kuin yhteisöllisyyttäkin arvostavaan työskentelytapaan, jonka koen itselleni luontevaksi tavaksi toimia eri asiakasryhmissä.

Mielenkiintoni kohderyhmään perustuu positiivisiin opiskeluaikaisiin työharjoittelukokemuksiini kehitysvammaisten parissa ja kiinnostukseni valokuvatyöskentelyyn vapaaehtoisena suorittamiini varsin antoisiksi kokemiini voimauttavan valokuvan opintoihin. Samalla, kun kurssi syvensi ymmärrystä menetelmän mahdollisuuksista yhtenä asiakastyön työkaluna, avasi se myös näkemään menetelmän haasteellisuuden ja herkkyyden sekä käytön sisältämät mahdolliset riskit. Tunnistaen ja tunnustaen oman rajallisuuteni ja kokemattomuuteni voimauttavan valokuvan menetelmään oli jo lähtökohtaisesti selvää, ettei projektia olisi mahdollista toteuttaa puhtaasti voimauttavan valokuvan keinoin vaan että menetelmä periaatteineen kulkisi projektin taustalla ennemminkin suuntaa antavana innoittajana. Uskoin valokuvatyöskentelyn myös näin sovellettuna toimivan hyvänä välineenä kohderyhmässä ja tukevan toimeksiantajan projektille asettamien tavoitteiden saavuttamista. Savolaisen (2009, 217) mukaan voimauttavan valokuvan menetelmä soveltuu erityisen hyvin ihmisille, joiden kyky jäsentää sanallisesti omaa minää tai kommunikoida omista tunteistaan on rajallinen, koska valokuvista tuotetun puheen tai tekstin ohella myös valokuvien ryhmittely ja arvottaminen jäsentää yhtä lailla kuviin sisältyviä tunteita, muistikuvia ja merkityksiä.

Yhteistyössä Puistokodin 14 asukkaan ja henkilökunnan kanssa syntyi asukkaiden nimeämä ja tähdittämä Filmitähdet -valokuvaprojekti, jonka aikana asukkaat olivat sekä kuvattavina että kuvaajina ja tulivat kuulluiksi ja nähdyiksi erityisellä tavalla niin yksilöinä kuin ryhmänäkin. Valokuvaprojektissa kantavia teemoja olivat toiminnallisuus, osallisuus ja dialogisuus, joiden avulla tavoiteltiin paitsi Puistokodin yhteisöllisyyden vahvistamista myös asukkaiden tuomista esille persoonallisina yksilöinä ja oman yhteisönsä arvokkaina ja tasavertaisina jäseninä. Projektin aikaista toimintaa ja tutkimusmenetelmien valintaa ohjasivat myös vapaaehtoisuuden periaate, asukkaiden omien voimavarojen ja resurssien huomioiminen sekä Puistokodin periaatteiden ja arjen rutiinien kunnioittaminen. Projektin toiminnallisuus ja kohderyhmä – tai tässä tapauksessa paremminkin toimintaryhmä – huomioiden olivat aineistonkeruumenetelminä osallistuva havainnointi, teemahaastattelu ja henkilökunnan palautekysely (Liite 1) luonteva valinta riittävän ja tarkoituksenmukaisen tutkimusaineiston kerryttämiseksi.

Valokuvaprojektissa matkanteko kokemuksineen oli yhtä tärkeää, kuin yli 900 projektin aikana otettua valokuvaa ja lopputuotoksena syntynyt Puistokodin asukkaiden valokuvanäyttely avajaisjuhlineen. Opinnäytetyössäni kyse oli enemmänkin tutkimusmatkasta, joka perustui toki matkustussuunnitelmaan ja sisälsi erilaisia tavoitteita ja toiveita, mutta jonka varrelta löytyvistä aarteista ja sudenkuopista ei matkaan lähdettäessä ollut varmaa tietoa. Näitä aarteita ja sudenkuoppia lähdin etsimään ja tämä raportti on eräänlainen matkakertomus hyvin onnistuneesta matkasta, joka tuki tutkimukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti Puistokodin yhteisöllisyyttä ja viihtyisyyttä. Minulle henkilökohtaisesti matka oli antoisa ja arvokas niin ammatillisesti kuin ihmisenäkin. Tämän matkakertomuksen toivon innostavan ja auttavan myös tulevia matkaajia retkillään.

Suurin kiitos opinnäytetyöprojektin onnistumisesta kuuluu tietysti kaikille Puistokodin asukkaille, jotka kukin omalla osallistumisellaan ja innostuneella asenteellaan edesauttoivat tavoitteiden saavuttamisessa ja rohkaisivat minua uudenlaisen haasteen edessä. Niin ikään haluan esittää lämpimät ja vilpittömät kiitokseni Katille ja koko muulle Puistokodin henkilökunnalle positiivisesta ja kannustavasta suhtautumisesta sekä kiireenne keskellä hymysuin tarjoamastanne konkreettisesta avusta projektin aikana. Oli ilo ja kunnia päästä mukaan Puistokodin arkeen ja osalliseksi sen välittömästä ja lämpimästä hengestä, joka heijastuu hyvin asukkaan asukastoveristaan valokuvaprojektin aikana lausumista sanoista: ”Rakastava ja fiksu ihminen ja se keittää aina hyvät kahvit”.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA TOTEUTUS

2.1 Toimeksiantaja ja tutkimusaiheen taustat

Opinnäytetyön toimeksiantaja ja yhteistyötaho valokuvaprojektin toteutuksessa oli Tampereen keskustassa sijaitseva kehitysvammaisten aikuisten ohjatun asumisen koti Puistokoti. Puistokoti on osa Rongankotia, joka kuuluu Tampereen Kaupunkilähetys ry:n organisaatioon.

Tampereen Kaupunkilähetys ry on osa kansainvälisen Kaupunkilähetyksen organisaatiota ja Tampereen lisäksi se toimii Suomessa myös Helsingissä ja Turussa. Tampereella toiminta on aloitettu jo vuonna 1881, mutta virallinen yhdistys on perustettu vuonna 1907 ehkäisemään syrjäytymistä ja sosiaalista turvattomuutta. Tampereen Kaupunkilähetys ry:n alaisuuteen vuonna 1970 perustettu Rongankoti tarjoaa kehitysvammaisille nuorille, aikuisille ja vanhuksille asumispalveluita ja yhteisöllistä toimintaa elämänkaarijatteluun perustuen. Toimintamuotoja ovat autettu, ohjattu ja tuettu asuminen, työ- ja päivätoiminta, vapaa-ajantoiminta, kehittämisprojektit ja oma kirpputori Muruset. Rongankodin organisaatiossa työtä ohjaavia periaatteita ovat muun muassa yksilöllisyyden kunnioittaminen sekä sosiaalisten taitojen ja yhteiskunnallisen elämän tukeminen yksilölliset tarpeet huomioiden. Myös kodinomainen ympäristö, yhteisöllisyys ja yhteisöllisten toimintamallien ylläpito ja toteuttaminen ovat vahvasti läsnä toiminnassa. Rongankotiin kuuluva Puistokodin asumisyksikkö on perustettu vuonna 1998. (Rongankoti; Tampereen Kaupunkilähetys ry.)

Tutkimusaihe nousi työelämän tarpeista. Puistokodilta tuli koulullemme yhteydenotto, jossa toivottiin opinnäytetyönä toteutettavaa yhteistyötä Puistokodin kehitysvammaisten asukkaiden kanssa voimauttavan valokuvan keinoin. Puistokodin hiljattain remontoituissa tiloissa oli työntekijöiden keskuudessa herännyt halu osallistaa asukkaita asuntolan viihtyvyyden rakentamiseen ja ylläpitämiseen, tuoda heitä vielä näkyvämmiin esille omassa uudistetussa kodissaan ja vahvistaa sen yhteisöllisyyttä. Muina mahdollisina tavoitteina ja teemoina esille nousivat muun muassa asukkaiden itsetunnon ja identiteetin vahvistaminen ja tukeminen, asukkaiden keskinäinen arvostus ja erilaisuuden kunnioittaminen. Edellä kuvattu asuntolan työntekijöistä kummunnut tarve ja orastava kiinnostus voimauttavan valokuvan menetelmää kohtaan oli poikanut idean yhdistää nämä

kaksi asiaa asuntolassa toteutettavaksi projektiksi, jota resurssipulan vuoksi oli siis päädytty tarjoamaan koulullemme opinnäytetyöaiheeksi.

Tutkimusta tehtäessä asukkaita oli kaikkiaan 14 ja heidän ikäjakaumansa oli 22–65 vuotta. Kognitiivisilta ja sosiaalisilta taidoiltaan Puistokodin asukkaat ovat eritasoisia, mutta pystyvät tuetusti kuitenkin suhteellisen itsenäiseen toimintaan. Yhtä asukasta lukuun ottamatta kaikki asukkaat kävivät töissä erilaisissa työmuodoissa. Toimeksiantajan toive oli, että kaikki asukkaat osallistuisivat valokuvaprojektiin ja että jokaiselle löydetäisiin mielekäs ja resurssien mukainen tapa olla mukana yhteisessä toiminnassa.

2.2 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Toimeksiantajan peruslähtökohtana oli halu kokeilla voimauttavan valokuvan toimivuutta Puistokodin kehitysvammaisten asukkaiden hyvinvointia tukevana menetelmänä. Tavoitteena oli toteuttaa projekti, joka mahdollistaa asukkaille onnistumisia ja luo edellytyksiä voimaantumiselle niin yksilöinä kuin ryhmänäkin sekä tuottaa kokemuksia, jotka tukevat asukkaiden identiteettityötä ja vahvistavat yhteisöllisyyttä. Puistokodin aulaan lopputuotoksena pystytettävän valokuvanäyttelyn ja projektin aikana kertyneistä valokuvista koostettavan valokuvakirjan toivottiin paitsi lisäävän kodin viihtyisyyttä myös muistuttavan näistä kokemuksista ja rohkaisevan sekä asukkaita että henkilökuntaa menetelmän hyödyntämiseen myös jatkossa. Projektin aikana kertyvän tutkimusaineiston toivottiin sekä kertovan tavoitteiden toteutumisesta että tuottavan hyödyllistä tietoa toimivista käytännöistä myöhemmin hyödynnettäväksi.

Edellä kuvatun tutkimustehtävän perusteella tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavasti:

1. Miten valokuvaprojekti tukee Puistokodin asukkaiden yhteisöllisyyttä ja kodin viihtyisyyttä?
2. Millaisia haasteita, huomioita ja hyviä käytäntöjä valokuvaprojekti tuottaa?

2.3 Näkökulman valinta ja viitekehys

Toimeksiantajan selkeä toive projektin toteutustavasta ja tavoitteista antoi hyvän pohjan ja suunnan opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelulle ja myös tutkimusnäkökulmalle. Yhdessä Puistokodin vastaavan ohjaajan kanssa sekä projektin toimintasuunnitelmaa että tutkimusnäkökulmaa selkeytettiin ja rajattiin siten, että prosessista muodostuisi käytettävissä olevien resurssien puitteissa realistisesti toteutettava, mutta kuitenkin riittävästi tutkimusaineistoa tuottava ja ennen kaikkea heidän tarpeitaan mahdollisimman hyvin palveleva kokonaisuus. Opinnäytetyön tutkimuksellisessa osuudessa keskityttiin hankkimaan eri tiedonkeruumenetelmillä tutkimusaineistoa, joka tuottaisi tietoa valitun työskentelytavan toimivuudesta kohderyhmän yhteisöllisyyden ja viihtyvyyden vahvistamisesta sekä mahdollisista projektin toteutukseen liittyvistä haasteista sekä toimivista käytännöistä.

Opinnäytetyössä keskeisiä käsitteitä ovat yhteisöllisyys, dialogisuus ja voimautuminen sekä myös sosiaalipedagoginen orientaatio, joka ohjasi minua henkilökohtaisesti projektin käytännön toteutuksessa. Projektiin liittyvää valokuvatyöskentelyä inspiroi voimauttavan valokuvan menetelmä, jonka periaatteita ja suosituksia on hyödynnetty tutkimuksessa soveltuvien osien. Valokuvatyöskentelyn lisäksi tutkimuksessa sovellettiin myös muuta kuvatyöskentelyä virikkeenä ja keskustelun avaajana siinä määrin, kun sen katsottiin tukevan varsinaisen valokuvatyöskentelyn onnistumista ja tavoitteiden saavuttamista. Yhteisöllisyys, dialogisuus, voimautuminen (empowerment), sosiaalipedagoginen orientaatio ja menetelmänä voimauttava valokuva sisältävät käsitteinä paljon keskinäisiä kytkentöjä ja niiden välisistä merkityssuhteista muodostuu tämän opinnäytetyön viitekehys.

2.4 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena, joka sisältää praktisen eli käytännöllisen toimintatutkimuksen piirteitä. Tässä tutkimuksessa ei pyritty tilastollisiin yleistyksiin vaan Tuomen ja Sarajärven (2002, 87) kuvailemalla laadulliselle tutkimukselle tyypillisellä tavalla kuvaamaan tiettyä tapahtumaa ja ymmärtämään siihen liittyvää toimintaa. Metsämuurosen (2000, 28) mukaan toimintatutkimus on yleensä tilanteeseen sidottua, yhteistyötä vaativaa, osallistuvaa sekä itseään tarkkailevaa

ja sen avulla pyritään vastaamaan käytännön toiminnassa havaittuun ongelmaan tai kehittämään olemassa olevaa käytäntöä paremmaksi. Toiminnallisen opinnäytetyön lopullisena tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote, kuten kirja, ohjeistus, tietopaketti, portfolio, messu- tai esittelyosasto tai tapahtuma, jonka saavuttamiseksi käytettyjen keinojen kuvaus ja käsittely on huomioitava opinnäytetyön raportissa (Vilka & Airaksinen 2003, 51).

Opinnäytetyö koostuu toimeksiantajan kanssa yhteistyössä suunnitellusta ja toteutetusta valokuvaprojektista, jonka seikkaperäinen kuvaus on olennainen osa tätä raporttia. Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus keskittyy tarkastelemaan kerätyn tutkimusaineiston perusteella projektin onnistumista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja lisäksi se pyrkii tuottamaan tietoa toimivista käytännöistä muita vastaavia projekteja toteutettaessa.

Opinnäytetyön tutkimusaineiston hankinnassa käytin välineinä osallistuvaa havainnointia, puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua ja lomakekyselyä. Näiden tiedonkeruumenetelmien avulla pyrin keräämään mahdollisimman monipuolisen ja useista näkökulmista projektia ja sen onnistumista kuvaavan tutkimusaineiston. Tutkimustuloksissa heijastuvat niin asukkaiden ja henkilökunnan kuin myös omiin havaintoihini perustuvat näkemykset.

Osallistuvaa havainnointia ja havaintojen kirjaamista edelleen muistiinpanoiksi tein koko valokuvaprojektin ajan sekä asukkaiden yksilö- että ryhmätapaamisissa tai välittömästi niiden jälkeen tilanteesta riippuen. Osallistuva havainnointi antaa mahdollisuuden puuttua tilanteen kulkuun tai mahdollisesti ilmeneviin epäkohtiin tarpeen mukaan ja on siksi usein toimiva tiedonkeruumenetelmä toimintatutkimuksissa (Metsämuuronen 2000, 45). Havainnointiin perustuva aineistonkeruu on Tuomen ja Sarajärven (2002, 73) mukaan tarkoituksenmukainen menetelmä myös silloin, kun tutkimuskohteena on selvä vuorovaikutuskäyttäytyminen. Osallistuva havainnointi oli tässä opinnäytetyössä luonnollinen valinta yhdeksi tiedonkeruumenetelmäksi, koska projekti koostui suurimmalta osin toiminnasta, jota itse samanaikaisesti sekä ohjasin että havainnoin ja koska osallistuva havainnointi oli mahdollista yhdistää valokuvatyöskentelyyn olennaisesti liittyvään vuorovaikutukselliseen ja dialogiseen työskentelytapaan.

Osallistuvan havainnoinnin rinnalla toisena tiedonhankintamenetelmänä hyödynsin sekä yksilö- että ryhmätapaamisissa keskustelun tukena teemahaastattelulle tyypillisiä ennalta mietittyjä asukkaiden ajatuksia kartoittavia apukysymyksiä, joiden tarkoituksena ei ollut niinkään tuottaa tutkimusaineistoa vaan auttaa heitä itseään esimerkiksi heille merkityksellisten asioiden hahmottamisessa. Teemahaastattelu sopiikin Metsämuurosen (2000, 42) mukaan hyvin tilanteisiin, joissa halutaan esimerkiksi selvittää heikosti tiedostettuja asioita kuten arvostuksia, ihanteita ja perusteluja ennalta valittuihin teemoihin liittyen. Varsinaista tutkimusaineistoa tuottavaa teemahaastattelua käytin asukkaiden palautekeskustelun yhteydessä selvittäessäni heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään valokuvaprojektiin liittyen ja arvioidessani sitä kautta edelleen projektin onnistumista suhteessa kirjattuihin tavoitteisiin. Ennalta valittujen teemojen tärkeyttä teemahaastattelussa korostavat Metsämuurosen tavoin myös Tuomi ja Sarajärvi (2002, 77) todetessaan, että teemahaastattelun tavoitteena on löytää merkityksellisiä vastauksia nimenomaan tutkimustehtävän mukaisesti.

Asukkaiden havainnointiin pohjautuvaa ja heidän palautekeskusteluissaan teemahaastatteluna tuotettua tutkimusaineistoa täydensin vielä kolmannen tiedonhankintamenetelmän eli henkilökunnalle suunnatun lomakemuotoisen palautekyselyn (liite 1) muodossa. Palautekyselyssä kartoitin opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä mukailevien avointen kysymysten avulla projektin onnistumista henkilökunnan näkökulmasta.

Edellä kuvatuin tiedonhankintamenetelmin kerätty tutkimusaineisto on purettu sisällönanalyysin avulla, joka Tuomen ja Sarajärven (2002, 105, 110) mukaan soveltuu hyvin myös täysin strukturoimattoman aineiston analyysiin ja jolla tutkittavasta ilmiöstä pyritään luomaan selkeä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa kadottamatta kuitenkaan aineiston sisältämää informaatiota.

3 KÄSITTEET

Keskeisiä opinnäytetyöhön liittyviä käsitteitä ovat yhteisöllisyys, empowerment, voimauttavan valokuvan menetelmä, dialogisuus ja sosiaalipedagoginen orientaatio. Yhteisöllisyyttä ja empowermentia avaavina käsitteinä siten, että ne selkeyttävät tutkimukselle asetettuja tavoitteita ja auttavat perustelemaan sitä, miksi voimautuminen ja yhteisöllisyyden tukeminen koetaan Puistokodissa tärkeäksi. Voimauttavan valokuvan menetelmän, dialogisuuden ja sosiaalipedagogisen orientaation periaatteita ja tavoitteita käsitellen voimautumisen ja yhteisöllisyyden näkökulmasta etsien siten perusteita näiden hyödyntämiselle tässä opinnäytetyöprojektissa yhteisöllisyyttä tukevana ja asuntolan viihtyvyyttä lisäävänä toimintamuotona.

3.1 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyyden tunnusmerkkejä ovat dialogisuus, solidaarisuus, avoimuus, uudistuminen ja samalla integraatio ja pysyvyys, jotka yhdessä muodostavat niin kutsutun yhteisöllisen suhteen (Kurki 2002, 49). Aidon yhteisöllisen suhteen rakentuminen edellyttää Kurjen (2000, 130) mukaan syvälle juurtunutta olemisen, elämisen ja jakamisen muotoa ja siinä tapahtuva sosiaalinen toiminta on aina yhteisten intressien ja arvojen ohjaamaa, yksilöt huomioivaa ja oikeudenmukaista.

Yhteisöllisyyteen sisältyviä voimavaroja ovat yhteenkuuluvuus, tuki, rajat, merkityksellisyys ja identiteetti, jotka luovat yksilön elämään turvaa, jatkuvuutta, vakaata suuntaa ja sosiaalista kestävyyttä vaikuttaen siten myös yhteiskunnalliseen hyvinvointiin (Lähteenoksa 2008, 116). Yhteisöllisyyden hyötyjä nostaa esille myös Hämäläinen (1999, 55) todetessaan, että yhteisöön kuuluminen rakentaa ihmisen identiteettiä, tukee yksilön elämänhallintaa ja auttaa jokapäiväisessä elämässä tarvittavien valmiuksien saavuttamisessa vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Pelkkä yhteisöön kuuluminen ei kuitenkaan takaa yksilön henkisen kehityksen ja riittävän elämänhallinnan saavuttamista. Ratkaisevaa Hämäläisen (1999, 63) mukaan on se, millainen yksilön elinpiiriin kuuluvien yhteisöjen pedagoginen taso on ja miten tätä tasoa pyritään pedagogisesti kehittämään.

Yhteisöllisyyteen ei voi pakottaa vaan sen on perustuttava vapaaehtoisuuteen. Yhteisöllisyys tarjoaa yksilölle mahdollisuuden osallisuuteen ja oman merkityksen löytämiseen kullekin luontaisella ja elämäntilanteeseen sopivalla tavalla. Vapauden tunteen ja osallisuuden toteutumisen pahin uhka on vallan keskittyminen ja etäännyminen arjesta, mikä eriarvoistaa ihmisiä ja estää aidon kohtaamisen. Myös yksilökeskeisyys ja erityisesti lyhytnäköinen itsekeskeisyys lisäävät monesti eristyneisyyttä ja aiheuttavat ennen pitkään henkilökohtaisia ongelmia, jotka heijastuvat edelleen yhteiskunnalliselle tasolle. (Lähteenoksa 2008, 89–90, 116.)

3.2 Empowerment - voimaantuminen

Siitonen (1999, 93) kuvaa voimaantumista prosessiksi, joka lähtee ihmisestä itsestään ja joka auttaa jäsentämään henkilökohtaiset päämäärät, kyky- ja kontekstiuskomukset, emootiot sekä näiden sisäiset suhteet. Voimaantunutta ihmistä hän kuvaa henkilöksi, joka on löytänyt omat voimavaransa, on itse itseään määräävä ja ulkoisesta pakosta vapaa, mutta samalla sitoutunut ja pyrkii toiminnalla myös muun yhteisön hyvinvointiin.

Vaikka voimautumisen käsitteessä korostuvat yksilön subjektiivisuus ja valta omaan elämänsä sekä näihin edelleen linkittyvä perusajatus siitä, ettei toista ihmistä voi voimaauttaa, on voimaantuminen Siitosen (1999, 189) mukaan samalla myös sosiaalinen prosessi, jossa toimintaympäristön sosiaaliset rakenteet ja olosuhteet ovat merkitseviä ja jonka toteutumista voidaan pyrkiä edesauttamaan monilla hienovaraisilla voimaantumista tukevilla ratkaisuilla. Voimaantuminen ei ole pysyvä tila, joten yhteisöissä ja organisaatioissa tulisi kiinnittää jatkuvasti huomiota ihmisestä itsestään lähtevän voimaantumisen mahdollistamiseen. Sekä voimaantumista että hyvinvointia mahdollistavia merkityksellisiä elementtejä ovat esimerkiksi tasa-arvoisuus, kunnioitus, hyväksyntä, rohkaisu, turvallisuus, avoimuus, luottamus, toimintavapaus, toiveikkaus, halu asettaa päämääriä ja mahdollisuus riskien ottamiseen. (Siitonen 1999, 161–165.)

3.3 Voimauttava valokuva

Voimauttava valokuva on valokuvaaja sekä taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämä sosiaalipedagoginen menetelmä, joka perustuu empowerment-käsitteeseen ja

jonka avulla pyritään dialogisessa vuorovaikutuksessa valokuvia ja valokuvaustilanteita hyödyntämällä tekemään näkyväksi ja selkeyttämään eri elämänalueisiin liittyviä teemoja ja tunteita ja sen myötä myös löytämään ja ottamaan käyttöön mahdollisesti piilossa olevia voimavaroja. Yksilöllisen identiteettityön lisäksi voimauttava valokuva menetelmää voidaan hyödyntää esimerkiksi erilaisten yhteisöjen vuorovaikutussuhteiden vahvistamiseen sekä toimintatapojen reflektointiin ja kehittämiseen. (Savolainen 2008, 196–197.)

Vaikka voimautuminen lähteekin voimautumisteorian mukaan aina ihmisestä itsestään, saattavat ulkopuoliset tekijät asettaa esteitä yksilön voimautumiselle. Voimauttavan valokuvan menetelmässä pyritään soveltamistilanteessa eliminoimaan nämä esteet ja luomaan sellaiset olosuhteet, joissa voimautumisen käsitteeseen sisältyvät edellytykset vallankäytön purkamisesta, itsemäärittelyn oikeudesta ja tasavertaisuudesta toteutuvat ja yksilöstä lähtevä voimautuminen on mahdollista. (Savolainen 2009, 211-212.)

Valokuvauksen perinteeseen sisältyy paljon sekä tiedostamatonta että tietoista vallankäyttöä, joka voi ilmetä yhtä hyvin perhevalokuvaamisessa kuin valokuvan käytössä viranomaiskontrollin välineenä yksilöiden luokittelemisessa ja valvonnassa. Valokuviiin liittyvä vallankäyttö on läsnä silloin, kun tilanteesta puuttuu luottamus, vastavuoroisuus ja toisen ihmisen kokemuksen kunnioittaminen. (Savolainen 2009, 212.) Tasavertaisuuden toteutuminen edellyttää menetelmää hyödyntävältä henkilöltä paitsi perehtymistä menetelmän keskeisiin sisältöihin myös omakohtaista kokemusta valokuvausprosessista ja sitä kautta syntyvää ymmärrystä, herkkyyttä ja kunnioitusta kohdatessaan toisen ihmisen elämäkokemuksiin ja minäkuvaan sisältyvää ainutlaatuista tunneainesta (Savolainen 2008, 197–198). Vaikka valokuvan käyttö onkin suhteellisen luonteva omakuvia ja soveltaa myös ammatilliseen käyttöön, on Savolaisen (2009, 211) mukaan tärkeää muistaa, että menetelmän käyttö esimerkiksi osana terapiatyötä edellyttää käyttäjältään aina asianmukaista ammatillista pätevyyttä.

Voimauttavan valokuvan menetelmässä sovellettavat neljä välinettä ovat albumikuvat, valokuvaustilanteen vuorovaikutus, omakuva sekä arkielämän teemojen kuvaaminen, joiden tarjoamia erilaisia näkökulmia hyödynnetään valokuvaprojekteissa usein myös limittäin (Savolainen 2009, 217). Albumikuvatyöskentelyssä tuotetaan omasta itsestä, ihmissuhteista, elämänalueista ja –tapahtumista tulkintoja, jotka auttavat ymmärtämään ja vahvistamaan itseä sekä omia ihmissuhteita ja herättävät näkemään omia ja läheisten

erilaisia tarpeita sekä yhteisöllisyyden merkityksen oman onnellisuuden rakentamisessa (Savolainen 2009, 217–218). Valokuvaustilanteen vuorovaikutuksessa luottamuksen ilmapiiri ja dialogisuus sekä vallan siirtäminen kuvaajalta kuvattavalle antavat mahdollisuuden vastata kuvattavan tarpeeseen tulla nähdyksi ja hyväksytyksi hänen itsensä määrittelemällä tavalla sekä kuvaajalle tilaisuuden oppia kunnioittamaan kuvattavan kokemusta ja näkemään tämä hyvänä ja erityisenä (Savolainen 2009, 218–219). Omakuvat voivat olla ihmistä itseään joko konkreettisesti tai symbolisesti esittäviä valokuvia, joiden avulla tutkitaan omia erilaisia puolia, rooleja ja tunteita sekä opetellaan katsomaan itseä hyväksyvämmiin löytyänsä itsessä oleva kaunis, hyvä ja erityinen (Savolainen 2009, 220). Arjen teemojen kuvaaminen voi sisältää sekä elämän ajankohtaisten, voimavaroja syövien asioiden työstämistä että voimaa ja iloa tuottavien asioiden vahvistamista tavoitteellisen valokuvaamisen ja siihen liittyvän prosessoinnin avulla (Savolainen 2009, 222).

3.4 Dialogisuus

Kurki (2002, 85) kuvaa muun muassa filosofina ja pedagogina vaikuttanutta Martin Buberia (1878-1965) mukailleen dialogisuutta joko kahden ihmisen tai ihmisen ja hänen maailmansa väliseksi Minä-Sinä –suhteeksi, joka sisältää aitoa läsnäoloa, kuulemistä, reflektiivisyyttä ja jakamista ilman vertailua tai arvostelua. Minä-Sinä –suhteen vuorovaikutuksessa toteutuu avoimuus, suoruus, molemminpuolisuus sekä yksilön arvostaminen. Ihminen voidaan ymmärtää vain dialogisessa suhteessa toiseen ihmiseen ja todellisuus syntyy juuri näissä persoonien välisissä kohtaamisissa. Aito dialogisuus antaa ihmiselle mahdollisuuden samaistua toisten kokemuksiin ja ajatusmaailmaan hänen menettämättä kuitenkaan omaa persoonallista ydintään, se antaa suuntaa ihmisen kasvulle, arvoille ja persoonaksi tulemiselle ja mahdollistaa vapauden kokemuksen. (Kurki 2002, 84–86.)

Pedagogi Paulo Freire (1921-1997), jota pidetään yhtenä modernin sosiaalipedagogiikan tärkeimmistä vaikuttajista ja tunnetaan erityisesti panoksestaan vapautuksen kasvatus-tieteen, sosiokulttuurisen innostamisen ja yhteisökeskustelun saralla, on Buberin tavoin korostanut dialogisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun merkitystä persoonaksi kasvamiselle, tietämiselle ja vapautukselle (Kurki 2002, 54–62). Dialogin toteutumisen edellytyksiä ovat Freiren mukaan rakkaus, nöyryys, usko ja toivo. Rakkaudella hän täs-

sä yhteydessä tarkoittaa ihmisiä, elämää ja maailmaa kohtaan osoitettavaa pyyteetöntä ja vastuullista omistautumista. Nöyryydellä hän viittaa yhteiseen oppimiseen ja toimintaan pyrkivään tasa-arvoiseen kohtaamiseen. Uskominen tarkoittaa uskoa ihmisen kykyyn tehdä, uudistaa ja luoda asioita. Toivo liittyy ajatukseen ihmisen vaillinaisuudesta ja että uutta etsimällä voidaan tavoitella yhdessä parempaa. Muutokseen tarvitaan aina edellä kuvatun mukaista kriittistä, mutta samalla vastuullista ja inhimillistä ajattelua, joka suhtautuu todellisuuteen muutosprosessina eikä pysyvänä tilana. Tällainen kriittinen ajattelu on siis aidon dialogin perusta. (Freire 2005, 97–101.)

Ammatilliseen vuorovaikutukseen yhdistettynä dialogi antaa mahdollisuuden ymmärtää asiakasta syvemmin, koska kuuntelemalla aidosti, avoimesti ja ilman valtasuhdetta sekä luottamalla asiakkaan omaan asiantuntijuuteen saadaan esille sellaista tietoa, jota yksin asiantuntijaroolissa ei olisi mahdollista saavuttaa (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 65).

3.5 Sosiaalipedagoginen orientaatio

Sosiaalipedagogisessa työssä korostuvat Hämäläisen (1999, 67) mukaan toiminnallisuus, yhteisön kasvatuspotentiaalin hyödyntäminen ja elämyksellisyys, joiden avulla otetaan käyttöön ihmisen luontaiset ominaisuudet luovana, yhteisöllisenä ja elämyksiä etsivänä olentona. Sosiaalipedagoginen käytäntö rakentuu teorian käsitteiden kautta konkreettiseksi toiminnaksi, joka tähtää ensisijaisesti sosiaalisen syrjäytymisen pedagogiseen ehkäisyyn ja lievittämiseen ja niiden ihmisten yhteiskuntaan integroitumisen edistämiseen, joilla on vaikeuksia kiinnittyä yhteiskuntaan, sen toimintajärjestelmiin ja yhteisöihin tai joille on haasteellista saavuttaa elämänlaatua ylläpitävää elämänhallintaa yhteiskunnassa (Hämäläinen 1999, 7).

Sosiaalipedagogisessa orientaatiossa pyritään ymmärtämään yhteiskunnassa tapahtuvaa ja hahmottamaan integraatio-, syrjäytymis- ja muitten sosiaalisten ongelmien luonne, syyt ja vaikutukset sekä suhteuttamaan oppimis- ja kasvuprosesseja hyödyntävät käytännön toimenpiteet tähän ymmärrykseen. Sosiaalipedagogisessa orientaatiossa on keskeistä yksilöiden ja yhteisöjen itsepuun auttaminen ja sen toteutumiseksi tarvittavan subjektiivisuuden vahvistaminen. Subjektiivudella tarkoitetaan tässä yhteydessä jokapäiväisessä elämässä tapahtuvaa itsetoteutusta, itsenäisyyttä, vastuunottoa, toimimista moraalise-

na persoonallisuutena, tietoista itsensä kehittämistä, omaan elämäntapaan vaikuttamista, yhteiskunnan jäsenyyttä, osallisuutta ja yhteiskunnallista osallistumista sekä yhteistyökykyä. Toiminnallisuuden, yhteisöllisyyden, elämyksellisyyden, itseapua auttamisen ja subjektiivisuuden vahvistamisen lisäksi muita sosiaalipedagogiselle orientaatiolle tyyppisiä toimintaperiaatteita ovat dialogisuus ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, ylisukupolvinen ajattelu negatiivisen sosiaalisen perimän katkaisemiseksi ja positiivisten kierteiden aikaansaamiseksi, kriittisen tietoisuuden herättäminen ja kokonaisvaltaisen tuki. (Hämäläinen 1999, 59–62.)

Sosiaalipedagogiikan asiantuntijan pätevyysalueita kuvataan muun muassa Bengt Madsenin mukaan nimetyn Madsenin mallin avulla. Mallissa erotetaan viisi pätevyysaluetta: tuottava pätevyys, ilmaisullinen pätevyys, kommunikatiivinen pätevyys, analyttinen ja synteesiä luova reflektiivinen pätevyys sekä toimintapätevyys. Tuottava pätevyys tarkoittaa ympäristön luovaa muokkaamista ja ratkaisukykyä arjen tilanteissa sekä työn ja työmarkkinoiden kehittämistä. Ilmaisullinen pätevyys edustaa emotionaalista ja esteettistä ulottuvuutta, jossa erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen kyetään herkistymään ja eläytymään toisen kokemusmaailmaan. Kommunikatiivinen pätevyys sisältää kyvyn toimia luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa sekä asiakkaan että toisten ammattihenkilöiden kanssa ja organisoida sosiaalista toimintaa. Analyttisen ja synteesiä luovan reflektiivisen pätevyuden avulla työntekijä yhdistää arjen tiedon ja teorian luoden siten uusia toimintakäytäntöjä ja toimintaa kehittävää teoriaa. Toimintapätevyudessa yhdistyvät kaikki muut edellä mainitut pätevyysalueet reflektiiviseksi asiantuntijuudeksi. (Ranne, Sankari, Rouhiainen-Valo & Ruusunen 2005, 46–47.)

4 VALOKUVAPROJEKTIN TOTEUTUS

4.1 Projektin suunnittelu

Puistokodilta saamani ensitiedon ja toiveiden perusteella laadin toteutettavalle projektille alustavan toimintasuunnitelman, jota tarkennettiin Puistokodin vastaavan ohjaajan kanssa henkilökohtaisessa tapaamisessa. Konkreettisen asiakkaiden kanssa toteutettavan toiminnan haluttiin olevan perusteltua ja tarkoituksenmukaista suhteessa tavoitteisiin ja eri toimintojen linkittyvän toisiinsa luontevana jatkumona läpi projektin. Projektin toiminnallisten sisältöjen lisäksi suunnitelmassa otettiin kantaa muun muassa aikatauluihin ja Puistokodin yleisiin toimintaperiaatteisiin.

Toimintasuunnitelmassa konkreettisen toiminnan pääkohdiksi muodostuivat projektin esittelytilaisuus asukkaille, pienryhmätapaamisissa koostettava asukaskartta, yksilökuvaukset, asukkaiden oma kamerankäytön harjoittelu, valokuvanäyttelyn toteutus sekä asukkaiden kanssa pienryhmissä käyty palautekeskustelu ja henkilökunnan palautekysely. Idea yhteisestä valokuvakatselmuksesta syntyi projektin edetessä asukkaiden halusta tutustua toistensa kuviin ja näyttää omia kuviaan laajemmin, kuin mitä näyttelyyn oli alun perin suunniteltu teetettäväksi paperikuvina. Projektin aikana kertyvistä valokuvista sovittiin myös koostettavaksi valokuvakirja, joka jäisi muistoksi ja asukkaiden selailtavaksi Puistokodille. Valokuvanäyttelyyn ja valokuvakirjaan valittujen kuvien lisäksi myös kaikki asukkaiden henkilökohtaiset valitsematta jääneet kuvat sovittiin pidettäväksi tallessa ja luovutettavaksi heille projektin päättyessä sähköisessä muodossa henkilökohtaiseen käyttöön. Toimintasuunnitelman karkea versio (liite 2) oli koko projektin ajan asukkaiden ja henkilökunnan nähtävillä Puistokodin aulan ilmoitustaululla, samoin pienryhmien kokoontumisaikataulut ja asukaskohtaisesti sovitut kuvausajankohdat.

Toimintasuunnitelman toiminnallisessa osuudessa oli tärkeää huomioida Puistokodin rutiinit ja päivärytmi ruokailuineen sekä asukkaiden henkilökohtaiset työ- ja harrastusaikataulut ja muut aktiviteetit siten, ettei valokuvaprojekti aiheuttaisi tarpeetonta häiriötä vaan kulkisi joustavana toimintana Puistokodin arjessa. Toimintasuunnitelma antoi raamit toiminnalle, mutta jätti myös tilaa arvioida sitä reaaliaikaisesti ja reagoida tarvittaessa niin aikatauluihin kuin toimintatapoihinkin.

Toimintasuunnitelman väljä aikataulu huhtikuun lopusta syyskuun puoliväliin sopi sekä Puistokodin kiireiseen aikatauluun että minulle projektin toteuttajana, koska suunniteltu työmäärä voitiin arvioida jo lähtökohtaisesti suureksi ja aikaa vieväksi eikä henkilökuntaa ollut mahdollista sitoa lisäresurssina projektinaikaiseen toimintaan. Vaikka Puistokodin henkilökuntaresursseja ei voitukaan suoranaisesti osoittaa valokuvaprojektin toteutukseen, sovittiin työntekijöiden kuitenkin toimivan asukkaiden tukena ja motivoijana muun arjen toiminnan lomassa sekä tarvittaessa tiedonvälittäjänä minun ja asukkaiden välillä silloin, kun en itse ole paikalla. Samoin myös itse olisin luonnollisesti velvollinen tiedottamaan ja sopimaan kaikista projektiin liittyvistä aikatauluista ja toimenpiteistä vastaavan ohjaajan kanssa ja pitämään henkilökuntaa muutoinkin ajan tasalla projektin kulusta asukkaiden yksityisyys ja yksilötapaamisten luottamuksellisuus huomioiden. Omalta osaltani pyrin projektin aikana varaamaan Puistokodille mennessäni aina riittävästi aikaa paitsi sovituille tapaamisille myös yleiselle kuulumisten vaihtamiselle niin asukkaiden kuin henkilökunnankin kanssa.

Koska asukkaiden suhteen kyse oli vapaaehtoisesta toiminnasta ja alun perin selkeänä tavoitteena oli kuitenkin saada kaikki asukkaat osallistumaan projektiin, oli ehdottoman tärkeää, että asukkaat kokisivat toiminnan mielekkäänä. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että asukkaille tuli turvata mahdollisuus osallistua kukin omalla persoonallisella ja luontevalla tavallaan omien voimavarojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Asukaskohtaisesti suopean toimintaympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä edesauttoi paitsi toimintasuunnitelman joustavuus myös henkilökunnan keskuudessa vallinnut yleinen positiivinen ilmapiiri, jossa asukkaiden rohkaisu, motivointi ja innostaminen eri tilanteissa läpi projektin olivat avainasemassa.

Projektin aikana pidin henkilökohtaista prosessipäiväkirjaa, johon kirjasin tapaamisketjujen tapahtumat, asukkaiden ja henkilökunnan kommentteja sekä havaintojani niin asukkaisiin, omaan toimintaani ja tuntemuksiini kuin yleiseen ilmapiiriinkin liittyen.

4.2 Projektin esittely ja käynnistys

Projekti käynnistettiin Puistokodin asukaskokouksen yhteydessä 27.4. Kokoontumistilana oli Puistokodin yhteinen ruokailu- ja oleskelutila. Henkilökunnasta läsnä olivat

vastaava ohjaaja ja sen hetkisistä 13 asukkaasta 12. Yksi asukkaista oli estynyt osallistumaan kokoukseen päällekkäisen menon vuoksi ja projektiin osallistuneista 14 asukkaasta yksi muutti Puistokotiin vasta esittelytilaisuuden ja pienryhmätapaamisten jälkeen.

Vastaavan ohjaajan kanssa sovittiin ennen kokousta, että projektin ensiesittely pidettäisiin mahdollisimman yksinkertaisena siten, että tapaamisen pääpaino olisi molempinpuolisessa tutustumisessa ja asukkaiden innostamisessa. Projektin eri vaiheet kuvailtaisiin tarkemmin vasta sen edetessä toiminta kerrallaan, jotta asukkaille ei aiheutettaisi turhia paineita ja hämmennystä varsinkin, kun toimintasuunnitelmaan oli odotettavissa muutoksia ja täydennyksiä matkan varrella. Asukkaille oli henkilökunnan toimesta jo aiemmin kerrottu alustavasti tulevasta valokuvaprojektista ja se mainittiin myös asukaskokouksen asialistalla, joten asia ei ollut heille aivan uusi.

Tapaamisen alussa kerroin lyhyesti kuka olen ja mistä tulen ja että tarkoituksemme olisi kesän ja syksyn mittaan toteuttaa valokuvaprojekti, jonka aikana he saavat yhdessä tutustua valokuvaamiseen, olla sekä kuvaajina että kuvattavina niin ryhmänä kuin yksilöinä, tutustua sekä itseensä että toisiinsa uudella tavalla ja ennen kaikkea pitää yhdessä hauskaa. Projekti huipentuisi heidän lempikuvistaan Puistokotiin koottavaan valokuvanäyttelyyn, johon myös heidän läheisensä olisivat tervetulleita. Tämän jälkeen asukkaat saivat esitellä itsensä kertomalla nimensä ja lempivärinsä sekä halutessaan kertoa esimerkiksi jonkin mukavan tapahtuman päivän varrelta tai muun mielessään olevan asian, jonka haluaisi jakaa läsnäolijoille. Kaikki asukkaat kertoivat nimensä ja nimesivät lempivärinsä. Muutama asukkaista kuvaili työpäiväänsä ja kertoi odottavansa tulevaa vapua, monien mielessä kutkutteli tuleva puistokotilaisten yhteinen etelän rantalomakohteeseen suuntautuva matka.

Esittelykierroksen jälkeen palautin keskustelun valokuvaprojektiin ehdottamalla, että asukkaat voisivat keksiä itse projektille nimen, joka kuvaisi sekä tulevaa toimintaa että heitä puistokotilaisina. Asukkaiden spontaanisti ehdottamia nimiä valokuvaprojektille olivat Valokuvapoppoo, Valokuvaustoimisto, Valokuvailta, Filmitähdet, Helmiä ja Valokuvaryhmä. Ehdotetuista nimistä keskusteltiin ja todettiin ne kaikki hienoiksi ja projektille loistavasti sopiviksi. Koska kaikki asukkaat eivät osanneet heti kertoa omaa ehdotustaan tai kantaansa jo mainittuihin sovimme, että laadin ehdotetuista nimistä ilmoitustaululle listan, johon asukkaat voisivat ohjaajan avustuksella halutessaan kirjata eh-

dotuksia lisää. Listalle kertyvistä nimistä pidettäisiin myöhemmin äänestys asukkaiden kesken, jotta valituksi tuleva nimi olisi oikeudenmukaisesti valittu ja mieluinen mahdollisimman monelle. Ehdokaslistaan ei kertynyt viikon aikana lisää nimiä ja ohjaajan avustuksella suoritettuna äänestyskyselyn perusteella valokuvaprojektin nimeksi valittiin yli puolet äänistä kerännyt Filmitähdet. Nimi julkistettiin valinnan jälkeen ilmoitustaululla, jossa se sen jälkeen otsikoi projektin dokumenteille varattua tilaa.

Nimikeskustelun jälkeen jatkettiin tutustumista vielä kuvien avulla. Olin etukäteen kerännyt runsaasti erilaisia postikortteja ja leikannut esimerkiksi aikakauslehdistä luontoon, ihmisiin, eläimiin, harrastuksiin, arkisiin tavaroihin ja tapahtumiin jne. liittyviä kuvia, jotka levitimme yhdessä asukkaiden kanssa kahdelle suurelle pöydälle. Olimme vastaavan ohjaajan kanssa pohtineet mahdollisuutta hyödyntää tässä yhteydessä myös asukkaiden omia valokuvia, mutta koska vain osalla asukkaista olisi ollut omia valokuvia käytettävissään, päädyimme tasapuolisuuden vuoksi edellä mainittuihin. Pyysin asukkaita katselemaan kuvia ja poimimaan niistä yhden tai halutessaan useamman itselleen tärkeäksi tai muuten mielenkiintoiseksi kokemansa kuvan. Mahdollista oli valita myös yhteisiä kuvia, mikäli sama kuva miellytti useampaa asukasta. Asukkaat saivat kukin vuorollaan niin halutessaan esitellä valitseman kuvan tai kuvat ja kertoa, miksi olivat kyseisen kuvan valinneet. Kaikki asukkaat löysivät yhden tai useamman itselleen mieluisan kuvan ja suurin osa myös perusteli valintaansa lyhyesti muulle ryhmälle. Kerroin, että kaikki esillä olleet kuvat ovat mukana myös seuraavassa tapaamisessa, joka toteutettaisiin heidän lomamatkansa jälkeen pienryhmittäin myöhemmin ilmoitettavina ajankohtina ja kokoonpanoina. Asukkaat voisivat tuoda tapaamiseen mukanaan myös itse esimerkiksi lehdistä löytämiään ja leikkaamiaan muita kuvia, jotka kuvaisivat heitä tai asioita, joista he ovat kiinnostuneita. Kuvien avulla jatkettaisiin tutustumista ja sen lisäksi pienryhmätapaamisen aikana askarreltaisiin asukaskarttaa ja otettaisiin myös valokuvia.

Tapaamisen lopuksi otin asukkaista ja vastaavasta ohjaajasta muutamia ryhmäkuvia ja muistutin, että tiedot valokuvaprojektiin liittyvistä aikatauluista ja sisällöistä tiedotetaan aina erikseen henkilökohtaisesti ja sen lisäksi ne ovat nähtävillä ilmoitustaululla. Kerroin, että projektiin liittyvistä käytännön asioista ja mistä tahansa projektin aikana heräävistä ajatuksista ja tuntemuksista voi keskustella aina myös henkilökunnan kanssa, mikäli en ole itse paikalla. Esitin lopuksi vielä kiitokseni sekä ohjaajalle että asukkaille

mahdollisuudesta tutustua heihin ja toteuttaa yhdessä tämä mielenkiintoinen ja hauska matka.

Ensimmäiselle tapaamiskerralle asetettu tavoite tutustuttaa meitä toisiimme ja innostaa asukkaat mukaan projektiin onnistui hyvin. Onnistumista edesauttoi vastaavan ohjaajan tuki ryhmätilanteessa sekä hänen innostunut ja asukkaita kannustava läsnäolonsa. Henkilökohtaisten esittelyiden, projektin nimiehdotusten ja kuvien valinnan kautta jokainen paikalla ollut asukas tuli huomioitua henkilökohtaisesti ja kaikki myös osallistuivat kukin omalla tavallaan, vaikka joidenkin asukkaiden kohdalla olikin havaittavissa aluksi pientä varauksellisuutta ja arkuutta. Henkilökohtaisen huomioimisen tarkoituksena oli paitsi viestiä heille kiinnostuksestani jokaisesta yksilönä myös tuottaa alustavaa tietoa muun muassa heidän tavastaan ja taidoistaan kommunikoida ja toimia ryhmässä. Asukkaiden suhtautuminen projektiin oli kiinnostunutta ja odottavaista ja mikä tärkeintä, kukaan heistä ei ilmaissut haluttomuuttaan osallistua tai muutoinkaan kyseenalaistanut projektin mielekkyyttä. Kuvien valinta ensitapaamisella ja niiden käsittelyn jatkaminen pienryhmissä toimi luontevana siltana tapaamisten välissä.

4.3 Pienryhmät ja asukaskartta

Asukkaiden toinen tapaaminen toteutettiin neljässä 3-4 asukkaan pienryhmässä 16.5.-2.7. välisenä aikana. Pienryhmiin osallistuivat kaikki sen hetkiset Puistokodin 13 asukasta. Henkilökunta ei ollut mukana näissä tapaamisissa. Kokoonntumispaikkana oli Puistokodin olohuone, joka oli varattu tapaamisen ajaksi pienryhmän käyttöön. Pienryhmätapaamiset olivat kestoltaan tunnista puoleentoista tuntiin. Ryhmäjako ja aikataulutus suunniteltiin yhdessä vastaavan ohjaajan kanssa siten, etteivät tapaamiset häiritse asukkaiden päivärytmiä, harrastuksia tai muita sovittuja menoja. Pienryhmiin päädyttiin paitsi aikataulujen helpomman sovittavuuden vuoksi, myös siksi, että pienryhmässä yksittäisen asukkaan olisi helpompi saada äänensä kuuluviin ja ohjaajan näkökulmasta pienempi ryhmä tarjoaisi myös paremmat edellytykset ohjata ja seurata keskustelua hallitusti.

Pienryhmätapaamisten tavoitteena oli jatkaa molemminpuolista tutustumista ja luoda siten luottamuksellista ja turvallista ilmapiiriä, joka rohkaisisi asukkaita avoimeen keskusteluun ja tukisi myös yksilökuvauksiin valmistautumista. Pienryhmissä askarrellun

ja tämän opinnäytetyön yhteydessä asukaskartaksi nimeämäni taulun tarkoitus oli kirjata konkreettisesti näkyville tapaamisen aikana asukkaan itsensä ja asukastovereiden esille tuomia näkemyksiä ja ajatuksia kunkin asukkaan luonteenpiirteistä ja kiinnostuksista. Asukaskartta toisi siten jokaisen asukkaan näkyväksi paitsi yksilönä myös Puistokodin yhteisön jäsenenä ja lisäksi se toimisi keskustelun pohjana asukkaan kanssa yksilökuvia suunniteltaessa.

Tapaamisten aluksi virittelin keskustelua kyselemällä asukkaiden yleisiä kuulumisia. Keskustelimme muun muassa heidän tekemästään yhteisestä etelän matkasta, työpäivän tapahtumista, voinnista, arjen askareista ja niin edelleen. Kuulumiset vaihdettuamme levitin jo ensimmäisellä tapaamiskerralla esillä olleet kuvat pöydälle, josta asukkaat poimivat sekä aiemmin valitsemiaan että myös uusia kuvia keskusteluun. Kukaan asukkaista ei tuonut tapaamiseen omia lisäkuvia. Pyysin jokaista vuorollaan kertomaan valitsemastaan kuvasta ja rohkaisin muita ryhmäläisiä esittämään tarkentavia kysymyksiä siihen liittyen. Olin tapaamista suunnitellessani kirjannut myös itselleni keskustelun tueksi kysymyksiä, joita sovelsin tilanteen mukaan haastattelunomaisuutta välttäen. Näitä kysymyksiä olivat: Miksi kuva on sinulle merkityksellinen? Mikä kuvassa kiinnostaa tai viehättää? Millaisia muistoja/unelmia/ajatuksia/tunteita kuva sinussa herättää? Millaisia vahvuuksia sinulla on? Mikä tekee sinut onnelliseksi? Mitä kuva kertoo sinusta? Asukkaiden valitsemat kuvat perusteluineen olivat pääsääntöisesti hyvin konkreettisia ja arkilähtöisiä. Kuvia tutkittaessa muut asukkaat esittivät lisäkysymyksiä ja kommentoivat valintoja hyvässä hengessä vahvistaen kuvaa esittelevän asukkaan omaa kertomusta esimerkiksi tämän mieltymyksiin tai erityistaitoihin liittyen. Kuvat herättivät asukkaiden kesken myös yleisempää keskustelua esimerkiksi harrastuksiin, lemmikkieläimiin ja luontoon liittyen.

Kun kaikista asukkaiden valitsemista kuvista oli keskusteltu, ryhdyimme työstämään asukaskarttaa. Kerroin asukkaille, että asukaskarttaan otetaan jokaisesta asukkaasta kasvokuva ja sen viereen liitetään kuvaus, johon kukin voi itse listata omia henkilökohtaisia luonteenpiirteitään ja mieltymyksiään ja sen lisäksi muut asukkaat voivat täydentää kuvausta omilla mukavilla ajatuksillaan tästä asukkaasta ystävänä ja asukastoverina. Asukkaan omat ja asuintoverien hänestä antamat kuvaukset erottelin karttaan erivärisinä teksteinä. Asukkaalle varattua paikkaa asukaskartassa korostettiin taustoittamalla se hänen valitsemallaan lempivärillä. Kuvauksen kohteelle varasin aina mahdollisuuden

kommentoida omaa kuvaustaan kokonaisuudessaan ja vasta hänen hyväksynnällään kuvaus liitettiin asukaskarttaan.

Asukkaiden toinen toisistaan kertomat piirteet olivat lähes poikkeuksetta kohteelle mieluisia tai hänessä hilpeyttä herättäviä. Asukkaiden tapa kuvailla toisiaan oli spontaanisti myönteinen eikä minulla ohjaajana ollut siten tarvetta ohjeistaa heitä erikseen positiivisempaan kommentointiin. Joistain mainituista piirteistä tosin keskusteltiin ja muokattiin niitä ennen asukaskarttaan kirjaamista ymmärrettävämpään tai yleisesti hyväksytymmään muotoon. Yksi tällainen asukkaan mainitsema ominaisuus oli äkäisyys, jonka hän kuvaili ilmenevän esimerkiksi ovien paukutteluna ja tiuskimisena. Keskusteltuamme hetken aiheesta ja pohdittuamme ihmisten erilaisia tapoja reagoida esimerkiksi yllättäviin, pelottaviin tai muuten epämieluisiin asioihin muokkautui äkäisyydeksi mainittu ominaisuus temperamenttisuudeksi, jona se kirjattiin myös karttaan. Tässä yhteydessä mietimme myös keinoja, joilla he voivat asukastovereina auttaa ja tukea toinen toisiaan erilaisissa tunteita herättävissä tilanteissa. Temperamenttisuuden lisäksi asukaskarttaan kirjattiin muun muassa seuraavaa: mukava, iloinen, kiltti, rauhallinen, nukkuu mielellään, tykkää elokuvista, taitava valokuvaaja, eläinrakas, tykkää mansikoista, hyvä ystävä, lukee ja lenkkeilee mielellään, rakastava ja fiksu ihminen ja se keittää aina hyvät kahvit, rakastettava, hyvä äijä, hauska, auttavainen, innokas keittiöhommissa, hyvä organisoimaan, tykkää käydä kirjastossa ja diskossa, tykkää vaahtokarkeista, reipas, vilkas, tarkka, hyvä jääkiekonkatselu- ja saunakaveri, naistenmies, tykkää limsoista, pitää mökkeilystä, keittää aamuisin kaikille puuroa, hiljainen, nauravainen, laulaa yhtä hyvin kuin Katri Helena, nauttii myös yksinolosta, hyvä uimari, kikattelevainen, pitää käsistöistä, tykkää suklaasta ja hääpuvuista, on kuin keväinen kukka, huumorintajuinen, näyttää morsiusneidolta, kielimies, pitää kirjoittamisesta, tykkää tanssia, jakaa ilot ja surut.

Asukkaiden kasvokuvat kuvasin asukaskarttaa varten aina pienryhmätapaamisen lopuksi ja liitin ne karttaan tulostettuani ne mahdollisuuksien mukaan joko välittömästi tapaamisen jälkeen tai viimeistään seuraavalla kerralla Puistokodissa käydessäni. Otin jokaisesta asukkaasta useita kuvia ja kerroin, että kuvia voidaan ottaa tarpeen mukaan myös lisää, kunnes mieluisa varmasti löytyy. Asukkaat saivat tutkia omia kuviaan kameran näytöltä ja valita niistä lopulta yhden karttaan liitettäväksi. Useimmat asukkaista löysivät mieleisen kuvan helposti eikä lisäkuvia juurikaan tarvittu. Asukkailla, joilla valinta tuotti vaikeuksia, oli kyse lähinnä siitä, että hyviä kuvia oli heidän mielestään

useita. Näissä tapauksissa asukkaan valintaa helpotti tieto, että kaikki otetut kuvat luovutettaisiin projektin päätyttyä heille henkilökohtaiseen käyttöön.

Pienryhmätapaamisten päätteeksi sovin asukkaiden kanssa ajat yksilökuvauksia varten heille sopivina ajankohtina kertoen samalla lyhyesti, miten kuvaus toteutetaan ja mikä on sen tarkoitus. Sovitusta ajasta jäi asukkaalle merkintä joko hänen omaan kalenteriinsa tai erillisellä muistilapulla ja sen lisäksi toimitin tiedon myös henkilökunnalle mahdollisten päällekkäisyyksien tarkistamiseksi ja välttämiseksi sekä tarvittaessa uuden ajan sopimiseksi esimerkiksi sairastumisen tai muun äkillisen esteen vuoksi.

Pienryhmätapaamiset vastasivat hyvin niille asetettuihin tavoitteisiin. Tapaamisissa oli rento ja välitön ilmapiiri ja yhdessäolo keskusteluineen edesauttoi tutustumista ja siten myös yksilökuvauksiin valmistautumista. Asukkaat tulivat kuulluksi ryhmässä ja saivat sekä vastaanottaa että antaa toinen toisilleen positiivista palautetta. Asukaskartta konkretisoi hyvin asukkaiden ajatuksia ja toi heitä esille yhteisönä. Asukkaat vaikuttivat karttaan tyytyväisiltä ja osoittivat siihen mielenkiintoa myös tapaamisten jälkeen. Kartta jäi tapaamisten jälkeen nähtäväksi ja tutkittavaksi Puistokodin yhteiseen oleskelutilaan. Pienryhmätapaamisille varattu joustava aika tunnista puoleentoista tuntiin osoittautui sopivaksi. Lyhyempi aika ei olisi riittänyt rennon keskustelun aikaansaamiseksi ja pidempi aika olisi saattanut johtaa asukkaiden keskittymiskyvyn herpaantumiseen. Ryhmän ohjaajana oli tärkeää ohjailla keskustelua hienovaraisesti siten, että kaikki ryhmäläiset tulivat huomioiduksi tasapuolisesti, kaikilla oli mahdollisuus esittää ajatuksiaan haluamallaan tavalla ja että keskustelu säilyi mahdollisimman asukaslähtöisenä pysyen kuitenkin tapaamisen teemoissa ja aikataulussa.

4.4 Yksilökuvaukset

Yksilökuvauksen tavoitteena oli antaa asukkaille henkilökohtaista aikaa ja huomiota ja pyrkiä luomaan valokuvaustilanteen vuorovaikutuksessa sellaiset olosuhteet, jotka tukevat asukkaan omaehtoista voimaantumista. Tällainen kohtaaminen edellyttää voimauttavan valokuvan menetelmän periaatteiden mukaisesti luottamusta ja turvallisuutta, kuvattavan oman näkemyksen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista sekä hänen ainutlaatuisuutensa näkemistä ja arvostamista. Valokuvaustilanteen vuorovaikutuksen lisäksi yksilökuvauksen tavoitteena oli tuottaa asukkaalle konkreettisia hänelle merki-

tyksellisiä omakuvia sekä omaan käyttöön että projektin päätteeksi Puistokotiin pystytettävään valokuvanäyttelyyn ja asukkaiden yhteiseen valokuvakirjaan. Yksilökuvauksen katsottiin täten paitsi tukevan asukkaiden yksilöllistä identiteettityötä myös vahvistavan sen myötä yhteisöllisyyttä valokuvaprojektille asetetun alkuperäisen tehtävän mukaisesti.

Kuvausta, kuvien katsomista ja valintaa varten varasin kutakin asukasta kohden aikaa kolme tuntia. Aika oli kuitenkin omalta osaltani vain viitteellinen ja olin varautunut tilanteenmukaisiin joustoihin. Alustava rajaus oli kuitenkin tarpeellista, koska se jämäköitti tapaamisen suunnittelua ja toi asukkaille selkeyttä uudenlaisen toiminnan hahmotamiseen. Yksilökuvaukset toteutettiin minun ja asukkaan välisenä parityöskentelynä 21.5.-2.8. välisenä aikana. Yksilökuvauksiin osallistuivat kaikki Puistokodin 14 asukasta. Koska Puistokodin henkilökunta on asukkaiden rinnalla tärkeä osa yhteisöä, kuvasin myös kaikki henkilökuntaan kuuluvat 4 ohjaajaa ja heidän valitsemansa yksilökuvat tulivat niin ikään esille sekä valokuvanäyttelyyn että valokuvakirjaan.

Yksilökuvausta edeltävällä tapaamiskerralla olin kuvausaikojä sopiessamme pohjustanut yksilökuvausta asukkaille kertomalla, että kahdenkeskisen kuvausretken tarkoituksena on kuvata heitä erilaisissa tunnelmissa ja paikoissa heidän toivomansa mukaisesti ja ennen kaikkea viettää mukavaa päivää yhdessä. Mainitsin mahdollisina paikkoina esimerkiksi läheiset puistot, ulkoilualueet, kaupungin keskustan toreineen, julkiset rakennukset ja myös Puistokodin. Rohkaisin asukkaita miettimään myös muita mahdollisia itselleen tärkeitä paikkoja, jotka olisivat sekä logistisesti että käytettävissä olevan ajan puitteissa saavutettavissa. Kerroin, että yksilötapaamisen alussa suunnittelemme ja ideoimme kuvausta kuitenkin myös yhdessä, joten valmista ajatusta asukkaalla ei kuvausretkeä varten tarvitsisi olla. Otetuista kuvista asukas saisi itse valita mieluisimmat, jotka heidän luvallaan painettaisiin Filmitähdet-valokuvaprojektista koostettavaan puistokotilaisten yhteiseen valokuvakirjaan ja joista yksi niin kutsuttu ”voimakuva” kehystettäisiin valokuvanäyttelyä varten Puistokodin oleskelutiloihin.

Yksilökuvaukseen varatun tapaamisen aluksi katsoimme Puistokodilla asukaskartasta asukkaan omaa kuvaa ja kertosimme sen viereen kirjattuja asukkaan ominaisuuksia ja mieltymyksiä kuvauksen suunnittelun ja kuvaustunnelmaan virittäytymisen tueksi. Kennelläkään asukkaista ei ollut selkeää suunnitelmaa kuvausta varten, joten mietimme

asiaa yhdessä. Kolme asukkaista halusi suorittaa kuvauksen Puistokodilla ja muut kodin ulkopuolella läheisissä puistoissa, ulkoilualueilla tai kaupungilla.

Kuvaustilanteessa on tärkeää, että kuvattava tuntee olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi ja että kuvaaja on oikeasti, ei vain ammatillisesti, kiinnostunut hänestä ihmisenä (Savolainen 2008, 149). Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin rakentamisessa ennen yksilökuvia auttoivat muun muassa asukkaisiin tutustuminen ja asukaskartan työstäminen pienryhmätapaamisissa sekä vapaamuotoiset keskustelut ja kuulumisten vaihtamiset asukkaiden kanssa aina Puistokodilla käydessäni. Itse kuvaustilanteessa kyselin asukkaan tuntemuksia ja ajatuksia, pyrin rennolla keskustelulla ja tunnelmalla hälventämään mahdollista jännitystä, vahvistamaan positiivisia ajatuksia, rohkaisemaan ja osoittamaan hyväksyntää niin sanallisesti kuin katseellakin. Tavoitteeni oli kulkea rinnalla aktiivisesti kuunnellen ja osallistuen keskusteluun tuputtamatta kuitenkaan omia näkemyksiäni ja mielipiteitäni.

Savolaisen (2008, 151) mukaan kuvaajan on myös tärkeää ottaa harteilleen kuvattavan pelko kuvan epäonnistumisesta ja vakuutettava, että epäonnistuneet kuvat johtuvat aina kuvaajasta ja että kuvaamista jatkettaisiin, kunnes kuvattava on itse tyytyväinen. Tätä ajatusta pyrin noudattamaan kertomalla ennen yksilökuvauksia asukkaalle, että vaikka olemme suunnitelleet kuvausta yhdessä, on hän kuvausretkellä kuitenkin ”pomo” ja minun tehtäväni on suoriutua kuvauksesta hänen toivomansa mukaisesti. Selitin, että ottaisimme kuvia niin paljon, kun hän haluaa ja ellei kuvista ensimmäisellä kuvauskeralla löytyisi mieluisaa, voisimme tehdä uuden kuvausretken myöhemmin.

Valokuvaukseen liittyy yleisesti oletus, että se, mitä kuvataan, on tärkeää ja merkityksellistä, joten jo itsessään valokuvaaminen kertoo usein valokuvattavalle, että hän on kiinnostava ja arvokas (Savolainen 2009, 213). Savolaisen ajatukseen on helppo yhtyä yksilökuvauksesta sopimisen yhteydessä ja itse valokuvaustilanteessa tekemiäni havaintojen perusteella. Asukkaat olivat selkeästi mielissään saamastaan huomiosta ja osittain jopa hämillään siitä, että saavat itse päättää missä ja miten tapaaminen toteutettaisiin. Innostuneisuus näkyi asukkaissa muun muassa siten, että he muistuttivat minua aktiivisesti omasta kuvausvuorostaan, ilmoittivat kuvaukseen lähtiessämme muille paikalla oleville asukkaille, minne olivat menossa, laittautuivat ennen lähtöä esimerkiksi pukeutumalla lempivaatteisiinsa ja palattuamme Puistokodille kertoivat kuvauksista muille

joko oma-aloitteisesti tai toisinaan muut asukkaat tulivat uteliaina tiedustelemaan, miten kuvaukset olivat sujuneet.

Valokuvaustilanteessa asukkaiden oma-aloitteisuus ja rohkeus ideoida ja ehdottaa esimerkiksi kuvauspaikkoja vaihteli jonkin verran, mutta kaikki asukkaat tarvitsivat selvästi kuitenkin rohkaisua ja ohjausta. Minulle kuvaajana oli tärkeää erottaa kuvattavan arkuus ja ujous mahdollisesta vastahakoisuudesta, jotta rohkaisusta ei olisi muodostunut pakottamista. Heidän todellisten tuntemustensa ja mielipiteittensä selvittämisessä tarvittiin joissain tapauksissa erityistä tilanneherkkyyttä, joka keskustelun ja suorien kysymysten lisäksi edellytti myös heidän reagoitinsa havainnointia. Kuvaustilanteen ohjaamisessa ja ehdotuksia tehdessäni jouduin tietoisesti tarkkailemaan ja pohtimaan myös muuta mahdollista vallankäyttöä, jonka purkaminen valokuvaustilanteen vuorovaikutuksessa on yksi tärkeimpiä voimauttavan valokuvan periaatteita.

Vallankäyttö voi näyttäytyä esimerkiksi siten, että kuvaaja rakentaa kuvattavan omien arvostustensa mukaiseksi valokuvattavan ollessa siten vain kuvauskohde, joka tulee hyväksytyksi kuvaajan määrittelemällä tavalla sekä kuvaustilanteessa että kuvia esimerkiksi albumiin valittaessa. Joskus esimerkiksi perheen vammaisen lapsi saa näkyä kuvissa vain mahdollisimman ”normaalina”. Myös puuttuvat kuvat eli ne, joita ei koskaan oteta tai jotka hylätään, kertovat kuvattavalle omaa tarinaansa hänelle mahdollisesti merkityksellisten tapahtumien tai kokemusten huomioarvosta ja tärkeydestä yhteisössä. Vaikka kuvauskohteiden, -tapojen ja -sisältöjen valikoituminen saattaakin olla pitkälti sattumanvaraista ja tiedostamatonta, on vallankäytön elementti silti olemassa. (Savolainen 2009, 213–214).

Projektin aikana asukkaiden omien kuvien tarkastelu oli innostunutta ja lähes poikkeuksetta hyväksyvää tai jopa ihastelevaa muistuttaen siten Savolaisen (2008, 153) kuvailemaa pienen lapsen estotonta suhtautumista itsensä katsomiseen. Pieni lapsi osaa nauttia estottomasti itsensä katsomisesta, kunnes hänet hämmennetään tietoisuudella siitä, miten muut häntä katsovat. Kuvien herättämät tunteet pakottavat usein näkemään sen arrottomuuden, jolla itse suhtautuu. Kuviin totuttautumisessa auttaa usein kuitenkin toisto. Samoin, kuin totumme ympäristön vaatimuksiin ja ulkoapäin rajattuihin kauneusihanteisiin, pitää oman itsenkin erilaisten puolten näkemiseen tottua. Aluksi riittää, että kuvien joukosta löytyy edes yksi, jota on helppo katsoa ja johon kiinnittyä, sillä se opettaa kestämään ja tulkitsemaan myös kuvia, joita on aluksi vaikea katsoa. Erilaisten

omakuvien katsominen opettaa hyväksymään omaan itseen sisältyvää moniulotteisuutta ja rakentaa eri elämänalueille heijastuvaa armollisuutta itseä kohtaan. (Savolainen 2008, 153–178.)

Yksilökuvauksessa toiston ja kuviin totuttautumisen periaate toteutui siten, että asukkaalla oli mahdollisuus tutkia kuvia sekä kuvaustilanteessa kameran näytöltä että Puistokodille palattuamme tietokoneen ruudulta niin monta kertaa, kun hän koki tarpeelliseksi ja kunnes hän oli löytänyt kuvien joukosta itselleen mieluisimmat. Kuvaustilanteessa kuvien katsomisella pyrin ensisijaisesti siihen, että asukas saisi rohkaisua ja ideoita jo otetuista kuvista, näkisi omat vaikutusmahdollisuutensa todellisina ja kokisi vovansa luottaa minuun kuvaajana ja hänen näkemystensä tulkkina. Kuvien konkreettinen näkeminen auttoi selvästi kuvaustilanteen eteenpäin viemisessä varsinkin niiden asukkaiden kohdalla, joilla oli vaikeuksia keskittyä tai joiden kyky ilmaista itseään sanallisesti oli rajallinen.

Kuvien katsomisen Puistokodilla välittömästi kuvauksen jälkeen toteutin siten, että siirsin kuvat kameran muistikortilta kannettavalle tietokoneelleni asukaskohtaiseen kansioon. Otettujen kuvien määrä vaihteli asukkaittäin muutamasta kymmenestä yli sataan kuvaan. Katselu suoritettiin aina kahden kesken kunkin asukkaan omassa huoneessa. Selasimme kuvat ensin nopeasti läpi poistaen samalla yhdessä selkeästi teknisesti epäonnistuneet kuvat ja kääntäen kaikki kuvat näkymään ruudulla oikeinpäin katselun helpottamiseksi. Seuraavan läpikäynnin aikana keskustelimme kuvista ja pohdimme, mikä kuvissa on hyvää ja kaunista ja millaisia ajatuksia ne herättävät. Mieluisat kuvat siirsin edelleen asukaskohtaisen kansion alakansioon, josta asukkaan omaan tahtiin valitsimme lopulta hänelle tärkeimmät kuvat valokuvanäyttelyä ja valokuvakirjaa varten.

Myös niistä kuvista, jotka asukkaat jättivät valitsematta, käytiin keskustelua ja kysyessäni syitä valitsematta jättämiseen, he eivät joko osanneet perustella asiaa tai nostivat esille lähinnä kuvateknisiä syitä. Tällaisia saattoivat olla esimerkiksi kuvan erikoinen valaistus, leikkaus tai kuvakulma. Asukkaita miellyttivät pääasiassa yksinkertaiset ja selkeät kuvat, joissa he usein katsovat suoraan kameraan, kasvot näkyvät kokonaan ja he ovat kuvassa etualalla tai muuten kuvan keskiössä. Kuvia katsottaessa vain muutama asukkaista kaipasi jonkin verran hyväksyntää ja vahvistusta omalle näkemykselleen. Epävarmuus näkyi esimerkiksi seuraavanlaisina toteamuksina: ”On kyllä hieno kuva ja ihan itseni näköinen, eikö olekin?” tai ”Onko tämä sinusta hyvä kuva?” Heidänkin osal-

laan itseluottamus kuitenkin kasvoi selvästi tapaamisen aikana saamansa rohkaisun, hyväksynnän ja ihailun myötä ja heidän ymmärtäessä oman mielipiteensä tärkeyden ja oikeutuksen. Myös muiden asukkaiden kannustus ja rohkaiseminen sekä kuvauskokemusten jakaminen lisäsi itseluottamusta.

Yksilökuvauksen onnistumista arvioidessani joudun turvautumaan perusteluissani hyvin pitkälti havaintoihin ja tulkintaan, koska asukkaiden tuottama verbaalinen palaute ja tuntemustensa kuvaileminen oli melko lyhytsanaista. Palautteet olivat lyhykäisyydessään kuitenkin myönteisiä ja niissä toistuivat esimerkiksi seuraavanlaiset toteamukset: ”Oli ihan kivaa”, ”Mukavaa”, ”Tuli nättejä kuvia”. Onnistumista kuvaa omalta osaltaan myös se, että kaikki asukkaat osallistuivat yksilökuvaukseen, he vaikuttivat olevan innostuneita ja mielissään kuvattavana olemisesta ja henkilökohtaisesta huomiosta, löysivät otetuista kuvista joko paljon tai ainakin useita mieluisia ja olivat halukkaita esittelemään niitä myös muille asukkaille ja mahdollisille näyttelyvieraille. Kaikki asukkaat yhtä lukuun ottamatta myös vastasivat myöntävästi kysyessäni, haluaisivatko he tilaisuuden tullen tehdä samanlaisen kuvausretken uudestaan. Yksi asukkaista ei osannut tai halunnut sanoa mielipidettään asiaan. Sekä valokuvaustilanteen että voimakuvien valinnan vuorovaikutuksessa pyrin noudattamaan voimauttavan valokuvan periaatteita muun muassa turvallisen, luottamuksellisen, arvostavan ja kuvattavan itsemääräämisoikeutta kunnioittavan kohtaamisen toteutumiseksi ja tässä pyrkimyksessäni onnistuin mielestäni hyvin. Sitä, tapahtuiko asukkaissa voimaantumista näissä olosuhteissa, on ulkopuolisen vaikea arvioida. Havaintoihini perustuen uskon kuitenkin, että heidän yksilökuvauksessa kokemansa henkilökohtaisen huomion ja hyväksynnän kautta he saivat positiivisia kokemuksia ja ainakin joidenkin asukkaiden kohdalla se toi myös lisää itsevarmuutta. Yksilökuvien ja kuvauskokemusten jakaminen muiden puistokotilaisten kanssa lisäsi myös yhteisöllisyyttä.

4.5 Asukkaat kuvaajina

Ajatus tarjota asukkaille mahdollisuutta toimia itse valokuvaajana syntyi halusta aktiivoida asukkaita yhteiseen toimintaan valokuvausteemaan liittyen. Toiminta päätettiin toteuttaa asukkaiden kesäleirillä Tampereen Kaupunkilähetys ry:n omalla kesäpaikalla Teiskon Vähäsillassa 18.7. Leiriohjelmaan varattiin yhtenä päivänä aikaa pienryhmissä tapahtuvaa kuvaamista varten. Tavoitteena oli asukkaiden hauska yhdessä tekeminen,

uuden kokeileminen ja oppiminen rennossa ympäristössä sekä otettujen kuvien myötä palata myöhemmin yhteisen kokemuksen pariin.

Leirille ja valokuvaamiseen osallistui Puistokodin 14 asukkaasta 10. He kaikki olivat ennen tätä tapaamista osallistuneet jo yksilökuvauksiin. Yksi poissaolevista asukkaista muutti Puistokotiin vasta kesäleirin jälkeen ja 3 heistä oli estynyt osallistumaan leirille muista syistä. Näille neljälle poissaolevalle asukkaalle tarjosin mahdollisuutta harjoitella kameran käyttöä esimerkiksi Puistokodin arkea kuvaamalla, mutta kukaan heistä ei halunnut jälkikäteen tarttua tähän mahdollisuuteen.

Valokuvaus toteutettiin siten, että asukkaat jaettiin kahteen ryhmään, joista toisessa oli neljä ja toisessa viisi asukasta. Yksi asukkaista ei huonovointisuuden vuoksi pystynyt osallistumaan kumpaankaan ryhmään, mutta vointinsa parannuttua myöhemmin päivällä myös hän oli halukas kokeilemaan kuvaamista ja toteutimme sen kahdestaan. Leirille osallistuneista asukkaista kahdella oli käytettävissään oma kamera ja heille kuvaaminen oli jo entuudestaan tuttua. Muille asukkaista valokuvaaminen oli melko vierasta ja kaksi heistä ilmoitti, ettei ole koskaan aikaisemmin ottanut itse valokuvia. Kaksi asukkaista kuvasi siis omalla kamerallaan ja muiden käytettävissä oli mukanani tuoma toiminnoiltaan yksinkertainen digitaalikamera. Koska kameran käyttö oli useimmille uutta, keskityin kameran käytön ohjeistamisessa vain perustoimintoihin eli kohdistamiseen, rajaukseen ja zoomaukseen sekä yleiseen rohkaisuun ja kannustamiseen, jotta asukkaiden olisi helppo ja mukava heittäytyä tilanteeseen ilman suorituspainetta ja heille jäisi kuvaamisesta hauskoja onnistumisen kokemuksia.

Vähäsilta sijaitsee järven rannalla luonnonkauniissa maalaismaisemassa. Idylliseen miljööseen kuuluu päärakennus talous- ja majoitustiloineen, erillinen majoitustila sekä rannassa laiturin kupeessa sijaitseva saunarakennus ja grillikota terasseineen. Kuvauspäivä oli lämmin ja aurinkoinen, joten asukkaat halusivat kuvata ulkona pihapiirissä ja rannassa kierrellen. Asukkaat kuvasivat ahkerasti maisemia ja luonnon yksityiskohtia kuten kaislikkoa lumpeineen, puita ja pensaita, kiviä, perhosia ja jopa sisilisko onnistuttiin ikuistamaan terassin auringossa lämmittelemässä. Kuvauskohteina kiinnostivat niin ikään rakennukset ja konkreettiset esineet, kuten seinän vierustalla nojannut lapio ja sen viereen kumolleen kellahtanut ämpäri, narulla kuivuvat pyyhkeet ja uimapuvut, terassille kasattu korkea tuolipino, laiturin pelastusrenkas, rantakaislikossa kumollaan ollut vene ja pihaan parkkeerattu henkilöauto. Eniten asukkaat kuitenkin kuvasivat toinen

toisiaan yksittäin tai ryhmissä ja myös Vähäsillassa samaan aikaan leireilleitä muiden Rongankodin yksiköiden asukkaita sekä henkilökuntaa. Rohkaisin asukkaita myös itse aktiivisesti pyytämään, jos haluavat tulla kuvatuiksi ja näin myös tapahtui ilahduttavissa määrin. Ohjeistin asukkaita, että heidän on toisiaan kuvatessaan aina pyydettävä lupa ja kohteliasta on myös kysyä kuvattavalta, miten ja missä tämä haluaisi tulla kuvatuksi. Puistokodin ulkopuolisille asukkaille ja henkilökunnalle kerroin, että kuvat ovat myöhemmin nähtävillä Puistokodilla järjestettävän valokuvanäyttelyn avajaisissa ja Puistokodille teetetävässä valokuvakirjassa.

Kuvaaminen leirillä onnistui suunnitelmien mukaan ja tapaamiselle asetetut tavoitteet toteutuivat hyvin. Kaikki leirille osallistuneet asukkaat halusivat sekä kuvata että tulla itse kuvatuiksi. Ilmassa oli loman tunnelmaa ja rento yhdessä tekeminen ja oleminen näytti kiinnostavan ja miellyttävän asukkaita. Moni asukkaista kuvasi ensimmäistä kertaa, joten varsinkin heille kuvaaminen toi uudenlaista onnistumisen ja oppimisen iloa. Myös asukkaat, joille kuvaaminen oli tuttua, osallistuivat ryhmiin aktiivisesti sekä itse kuvaten että muita asukkaita kannustaen ja neuvoen. Tapaamisen aikana otettiin runsaasti kuvia, joihin palattiin yhteisessä kuvakatselmuksessa sekä valokuvanäyttelyssä ja joista osa valittiin myös projektin kuvista koottuun valokuvakirjaan.

4.6 Kuvakatselmus, näyttelyn toteutus ja valokuvakirja

Ajatus asukkaiden yhteisestä valokuvakatselmuksesta syntyi projektin edetessä rohkaisuneena asukkaiden keskinäisestä kannustuksesta ja positiivisesta asenteesta, kiinnostuksesta muiden kuvia kohtaan ja halusta esitellä omia kuviaan muille asukkaille laajemmin, kuin mitä valokuvanäyttelyyn oli alun perin suunniteltu teetetäväksi paperikuvina. Henkilökohtaisten ja itselle tärkeiden kuvien näyttäminen muille ja varsinkin ryhmässä asettaa kuvatun kuitenkin alttiiksi arvostelulle, joka voi pahimmillaan romuttaa kuvaustilanteen ja kuvan hänelle tuoman mielihyvän ja voimautumisen tunteen. Tiedostaen yhteisen valokuvakatselmuksen sisältämät riskit ja arvioituamme ne yhdessä vastaavan ohjaajan kanssa vähäisiksi suhteessa mahdollisiin hyötyihin päädyimme yhteisen valokuvakatselmuksen järjestämiseen. Asukkailla oli täten mahdollisuus vaikuttaa omia mielipiteitään ja ajatuksiaan ilmaisemalla projektin kulkuun, joten kuvakatselmus tuki myös tässä suhteessa heidän osallisuutensa toteutumista. Jokaiselta asukkaalta varmis-

tettiin henkilökohtaisesti, että hänen valitsemansa omakuvat voidaan näyttää myös muille asukkaille yhteisessä tilaisuudessa.

Valokuvakatselmus toteutettiin 2.9. asukkaiden viikonloppuleirillä Vähäsillan leirikuksessa. Valokuvakatselmusta varten varattiin yhteistä aikaa muutama tunti. Olin koostanut tapaamista varten asukkaiden valitsemista omakuvista, ryhmäkuvista ja asukkaiden itse ottamista leirikuvista kuvakollaasin, jonka heijastin seinälle dataprojektorin avulla. Omakuvien yhteyteen olin liittänyt teksteinä myös asukaskarttaan kirjattuja asukkaan ominaispiirteitä. Leirikuvien suuren määrän vuoksi olin valinnut niistä kollaa-siin vain osan, mutta suorittanut valinnan kuitenkin siten, että mukana oli kunkin asukkaan ottamia kuvia ja jokainen leirillä olleista asukkaista näkyi itse kuvissa. Kuvakollaasista olin tulostanut tilaisuutta varten myös paperiversion, jota asukkaat saivat halutessaan selailla varsinaisen katselmuksen jälkeen. Asukkaat suhteutuivat sekä omiin että toistensa kuviin positiivisesti ja kiinnostuneesti. Kommenteista ja asukkaiden olemuksesta saattoi päätellä, että kuvat olivat mieluisia ja he olivat kuvista selvästi ylpeitä. Myös paikalla ollut henkilökunta antoi asukkaiden kuvista kannustavaa ja hyväksyvää palautetta.

Valokuvanäyttely toteutettiin 13.9. Puistokodilla. Valokuvanäyttelyn avajaisia varten laadin kutsun (liite 3), joka jaettiin vastaavan ohjaajan toimesta noin viikkoa ennen näyttelyä asukkaiden lähiomaisille sekä Rongankodin organisaation muulle henkilökunnalle. Valokuvanäyttelyn valmisteluihin sisältyi kunkin asukkaan ja työntekijän yhden mieluisan omakuvan nk. voimakuvan tilaaminen verkkopalvelun kautta, kuvien kehystäminen varta vasten näyttelyä varten hankittuihin kehyksiin ja kuvien asettelu näyttelytilaan yhdessä henkilökunnan ja asukkaiden kanssa. Pienryhmissä työstetty asukaskartta sijoitettiin näkyvälle paikalle sisäänkäynnin ja näyttelytilan välisen tilan seinälle, samoin valokuvaprojektin karkea toteutussuunnitelma. Näiden avulla avasin projektin kulkua, tavoitteita ja tunnelmia myös näyttelyvieraille vastaanottaessani ja toivottaessani heitä tervetulleiksi näyttelyyn. Asukkaille aiemmin järjestetyssä valokuvakatselmuksessa esitetyn kuvakoosteen viimeistellyn version asensin pyörimään suurelle tv-ruudulle erilliseen oleskelutilaan, joka pimennettiin ja rauhoitettiin näyttelyn ajaksi vain tätä varten. Puistokodin toimesta näyttelyvieraille oli hankittu myös tarjottavia, pientä purtavaa ja virvokkeita. Tunnelma valokuvanäyttelyn avajaisissa oli lämminhenkinen ja asukkaat olivat mielissään ja osittain hämmentyneitäkin kuviaan kohtaan osoitetusta kiinnostuksesta sekä ihailusta. Vaikka asukkaat olivat nähneet samat kuvat jo kuvakat-

selmuksessa ja omat henkilökohtaiset kuvat useampaankin kertaan, kerääntyivät he vieraiden kanssa katsomaan kuvia ja kuvakoostetta yhä uudestaan. Asukkaille oli selvästi tärkeää sekä tutkia kuvia itse lisää että jakaa kokemus vieraiden kanssa. Kuvakooste purettiin avajaisten jälkeen, mutta voimakuvat ja asukaskartta jäivät pysyvänä näyttelyinä Puistokodin yhteisiin tiloihin.

Valokuvakirjan kokosin ja tilasin sähköisesti verkossa erään yleisesti tunnetun palveluntarjoajan kautta. Kirja ei ehtinyt valmistua alkuperäisen suunnitelman mukaan valokuvanäyttelyn avajaisiin, vaan toimitin sen vasta projektin päättymisen jälkeen Puistokodille. Valokuvakirja koostui pitkälti samoista ryhmä-, yksilö- ja leirikuvista, jotka olivat esillä myös näyttelyn kuvakoosteessa. 36-sivuiseksi muodostunut kirja sisälsi kaikkiaan 138 kuvaa. Valokuvaprojektin aikana kertyneet kuvat luovutin Puistokodin vastaavalle ohjaajalle muistitikulla, johon kunkin asukkaan ja työntekijän henkilökohtaiset kuvat oli ryhmitelty omiin kansioihinsa, jotta kuvien edelleen käsittely niitä asukkaille henkilökohtaiseen käyttöön luovutettaessa olisi mahdollisimman selkeää ja vältettäisiin kuvien päätyminen vahingossa väärille henkilöille. Valokuvaprojektista aiheutuneet kulut olivat vähäisiä ja ne kaikki korvattiin Puistokodin toimesta. Kuluja aiheuttivat voimakuvien (18 kpl) teettäminen paperikuviksi sekä näihin hankitut kehykset, valokuvakirja, muistitikku sekä näyttelyn tarjoilut.

5 TULOKSET

5.1 Havainnot yhteisöllisyyteen liittyen

Seuraavassa puran projektin aikana kirjaamiani havaintoja ja ajatuksia, jotka liittyvät ennen kaikkea yhteisöllisyyden tavoittelemiseen ja sen esille tulemiseen asukkaiden toiminnassa. Asukkaiden palautekeskusteluista kertynyt tutkimusaineisto oli vähäistä, mutta avaan sitä kuitenkin ohessa, koska se niukkuudessaankin täydentää omalta osaltaan tekemiäni havaintoja.

Tavoite osallistaa kaikki asukkaat projektin toimintaan ja mahdollistaa siten yhdessä tekemisen ja kokemisen kautta yhteenkuuluvuuden tunnetta toteutui hienosti, sillä kaikki 14 asukasta osallistuivat projektin aikana järjestettyyn toimintaan siten, että vain muutaman kohdalla jokin ryhmätapaamiskerroista jäi toteutumatta päällekkäisen menon vuoksi ja projektin loppuvaiheessa Puistokotiin muuttanut asukas osallistui toimintaan luonnollisesti vasta asukasaikanaan. Vaikka asukkaiden osallistuminen oli vapaaehtoista ja asukkaista välittyi vaikutelma, että he lähtivät toimintaan mielellään ja vilpittömän kiinnostuneina, on toisaalta vaikea arvioida, miten paljon tästä käyttäytymisestä oli opittua kuuliaisuutta, miellyttämisen halua tai ehkä vieraskoreutta minua kohtaan. Asukkaisiin tutustumisen ja heidän kanssaan käymieni keskusteluitten – osittain jopa hyvin henkilökohtaisten ja arkaluontoisten – aikana aistimani välittömän ja mutkattoman ilmapiirin perusteella uskallan kuitenkin olettaa, että mahdollinen haluttomuus osallistua olisi tullut esille joko asukkaiden omina kommentteina tai kieltäytymisenä tai olisi muuten näkynyt heidän käytöksessään ja olemuksessaan. Vapaaehtoisuus mahdollisti aitoa osallisuutta ja se on myös yksi edellytys yhteisöllisyyden toteutumiseksi.

Asukkaiden ryhmätapaamisissa oli yleisesti hyvä ilmapiiri. Puistokodin asukkaat tunsivat toisensa hyvin jo entuudestaan, joten varsinaisesta ryhmäytymisestä ei voida tämän valokuvaprojektin yhteydessä puhua. Projektin alun esittelytilaisuus, jossa asukkaat muun muassa itse ideoivat ja valitsivat projektille nimen Filmitähdet ja myös ensimmäiset pienryhmät pohjustivat asukkaita kuitenkin juuri tähän kyseiseen projektiin ja rakensivat asukkaiden luottamusta minuun ohjaajana. Ryhmätapaamisten keskusteluissa asukkaat huomioivat hyvin toisiaan, olivat kiinnostuneita toistensa ajatuksista, vahvistivat esimerkiksi asukaskarttaa tehtäessä asukkaiden itse itsestään kertomia piirteitä ja

kuvailivat toinen toisiaan positiivisessa hengessä. Asukaskartassa kaikki asukkaat olivat esillä tasavertaisina ja asukkaat palasivat kartan äärelle toistuvasti myös sen koostamisen jälkeen tutkimaan paitsi omia myös toistensa kuvia ja kuvauksia.

Esimerkkejä asukkaiden kommentteista toinen toisilleen:

Hyvä jääkiekonkatselu- ja saunakaveri.
On kuin keväinen kukka.
Jakaa ilot ja surut.
Taitava valokuvaaja.

Yksilökuvien kuvausprosessi ja mieluisat omakuvat vahvistivat asukkaiden itsetuntoa, kuvien myötä myös hiljaisimmat tulivat paremmin näkyviksi ja saivat osakseen aktiivista huomiota ja ihailua tuomatta itse itseään esille. Asukkaat myös kyselivät toistensa kuvausretkistä ja kertoivat mieluusti omistaan. Yksilökuvat toivat asukkaita esille omina persooninaan ja lisäsivät toisten osoittaman kiinnostuksen ja hyväksynnän kautta kokemusta yhteisöön kuulumisesta.

Esimerkkejä asukkaiden kommentteista omista kuvistaan:

Olen iloinen ja ihan itseni näköinen.
On kyllä hienoja kuvia, oli helppo valita. Kaunis nainen.
Tämä on rakkauskuva, koska mietin siinä omaa kultaani ja mulla on siinä rakkausolo.
Siniset silmät, rauhallisuus ja ystävällisyys tulee kuvasta esille.

Asukkaiden yhteinen kameran käytön harjoittelu, rento oppiminen ja onnistumisen kokemukset mukavan yhdessäolon lomassa sekä heidän toinen toisilleen antama tuki ja kannustus tukivat niin ikään yhteishenkeä. Kuvaamista harjoitellessaan asukkaat kuvasivat eniten toinen toisiaan ja asettuivat myös itse aktiivisesti kuvattaviksi. Asukkaille oli selvästi tärkeämpää se, mitä kuvataan, kuin se, miten kuvataan ja miten kuva teknisesti onnistuu.

Kuvien jakaminen muille, toisten kuviin tutustuminen, niiden yhdessä katseleminen ja niistä keskusteleminen oli asukkaille mieluista ja ilmeisen tärkeää. Tästä syystä myös projektin toteutukseen lisättiin yhteinen valokuvakatselmus ja valokuvanäyttelyn kuvamäärää lisättiin alkuperäisestä suunnitelmasta. Näin asukkaiden omat toiveet otettiin huomioon, mikä lisäsi osallisuutta ryhmänä.

5.2 Asukkaiden palaute

Valokuvaprojektin päätteeksi 20.9. suoritin asukkaille kahdessa pienryhmässä palautekeskustelun teemahaastattelun hengessä. Keskusteluihin osallistui 14 asukkaasta 12. Kaksi asukasta, jotka eivät päässeet paikalle, olivat kuitenkin projektin aikana aktiivisia ja antoivat palautetta muun muassa yksilökuvausten yhteydessä. Tapaamiseen pyysin kutakin asukasta ottamaan mukaan oman kehystetyn voimakuvansa, jota tutkimme vielä yhdessä keskustelun ohessa. Asukkaiden palautteet kirjasin ylös muistiinpanoina. Palautteiden niukkuuden vuoksi olen jälleenkirjannut ne tähän sellaisenaan. Keskustelun tukena käytin soveltaen seuraavia kysymyksiä saaden niihin seuraavanlaisia vastauksia:

Millaisia ajatuksia kuvan katsominen herättää?

Siinä on vihreää luontoa ja minä. Hyviä tunnelmia. Lippis on tärkeä. Ihana kuva, kun siinä on kukkia. Ja lempihuppari. Olen kuvasta ylpeä. Tausta on hieno ja mun panta. Vettä taustalla. Komea kuva. Kyllä tää ihan hyvä on. Mä olen hyväntuulisen näkönen. Kivoja ajatuksia. Iloinen ja luonnollinen kuva.

Miltä on tuntunut näyttää omia kuvia muille?

Kiva, kun muut näki hienoja kuvia. Mukava, kun kuvia kehutaan, että on hyviä. Ihan hyvältä tuntui. Minä tykkään esiintyä ja olla esillä, mutta se on tärkeitä, että on oma itensä eikä ylpisty muitten edessä.

Miltä tuntuu katsella muiden kuvia?

Mukava katsella ystävien kuvia. Katson Pekan (nimi muutettu) kuvaa joka aamupalalla. Mukavaa kyllä noita hyviä kuvia kattella.

Mikä projektissa on ollut mukavinta/ikävintä?

Mukavinta, kun sai itse kuvata. Ihan kivaa ollu, mutta haluaisin kyllä omaan huoneeseenkin tän kuvan. Tykkään, että otetaan kuvia ja niitä kattellaan. Kyl se oli kivaa, ei jännittänyt ja oli mukavaa, kun sai itse päättää.

Pyysin asukkaita antamaan näiden lisäksi palautetta mistä tahansa valokuvaprojektiin liittyvästä asiasta ja myös omasta toiminnastani korostaen, että kaikenlaiset mielipiteet ja ajatukset ovat sallittuja ja tervetulleita. Myös mahdolliset ikävät kokemukset tai huo-

noiksi koetut käytännöt voitaisiin siten ottaa huomioon ja toimintaa korjata tulevaisuudessa paremmaksi.

Asukkaiden palautteet olivat myönteisiä eikä keskustelun aikana noussut muutoinkaan esille mitään sellaista, joka olisi viestinyt asukkaiden tyytymättömyydestä projektia kohtaan. Esimerkissä mainittu asukkaan toive saada oma kuvansa yleisten tilojen lisäksi myös omaan huoneeseen huomioitiin ja tieto välitettiin tapaamisen jälkeen henkilökunnalle. Palaute myötäili tekemiäni havaintoja ja ajatusta projektin onnistumisesta asukkaille mielekkäänä ja hyviä yhteisiä kokemuksia tuottaneena toimintana. Vaikka asukkaiden palautekeskustelu ei tuottanutkaan tutkimusaineistoa ehkä aivan ennako-odotusten ja toiveiden mukaisesti, toimi se kuitenkin asukkaille selkeänä päätöksenä ja yhteenvedona valokuvaprojektille ja antoi heille mahdollisuuden kertoa itse ajatuksistaan siihen liittyen. Omien mielipiteiden esille tuominen puolestaan lisäsi asukkaiden subjektiivista ja osallisuuden kokemusta.

5.3 Henkilökunnan palaute

Valokuvaprojektin päätyttyä toteutin Puistokodin henkilökunnalle lomakemuotoisen palautekyselyn. Kyselyyn vastasivat kaikki henkilökuntaan kuuluvat 4 ohjaajaa. Ohessa kyselyn kysymykset sekä niihin saadut vastaukset sisällönanalyysin avulla käsiteltyinä ja esitettynä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa poikkeukset erikseen mainiten. Mukaan olen liittänyt myös suoria lainauksia, joiden tarkoitus on kunkin kysymyksen osalta kuvata tyypillistä palautetta.

1. Kerro vapaamuotoisesti omista havainnoistasi Puistokodin asukkaissa tai heidän toiminnassaan projektiin liittyen?

Asukkaat olivat henkilökunnan mielestä kiinnostuneita, innostuneita ja sitoutuneita projektiin. Asukkaat esittelivät yleisiä kuviaan, pitivät sekä omista että muiden kuvista, niitä tutkittiin ja ihasteltiin ahkerasti ja asukkaat antoivat hyvää palautetta toisilleen. Projekti aktivoi erityisesti valokuvauksesta kiinnostuneita asukkaita. Kahdessa palautteessa mainittiin asukkaiden olleen erityisen mielissään henkilökohtaisesta huomiosta yksilökuvauksen aikana.

Suurin osa väestä oli tosi mielissään ja innoissaan. Kaikki pitivät omista ja toistensa kuvista ja antoivat hyvää palautetta niistä. Jokainen oli varmasti myös mielissään siitä, että saivat henkilökohtaista huomiota ja mukavan kahdenkeskisen kuvaushetken. Kuvia ihastellaan alakerrassa päivittäin.

2. Miten projekti on mielestäsi vaikuttanut asuntolan yhteisöllisyyteen ja/tai yksittäisiin asukkaisiin?

Kaikissa neljässä palautteissa todettiin yhteisöllisyyden lisääntyneen. Kolmessa palautteessa mainittiin projektin kohottaneen asukkaiden itsetuntoa. Näihin molempiin vaikuttivat kaikissa vastauksissa esille tulleet toisten asukkaiden positiivinen palaute ja yhdessä tekeminen.

Projekti on ollut meidän yhteinen juttu ja on tiivistänyt yhteisöä selvästi. Positiiviset itsestä kerrotut asiat ovat olleet nähtävillä, on selkeästi ”ruokittu sitä hyvää koira”!

3. Millaista hyötyä/haittaa projektista on mielestäsi ollut Puistokodin arjessa?

Kahdessa palautteessa mainittiin kuvien tuoneen kotiin viihtyisyyttä ja asukkaiden saaman yksilöllisen huomion olleen hyvä asia. Positiiviseksi koettiin myös se, että asukkaat saivat hullutella ja heittäytyä yhdessä, kokea kuvattavana olemisen ja myös vaikuttaa kuviin itse. Projektin todettiin myös olleen kiva lisä arkeen, opettaneen asukkaista uusia puolia ja kohottaneen itsetuntoa.

Kuvat ovat kiva lisä Puistokodin sisustukseen. Niistä teetetään vielä erilliset kuvat huoneiden viereen. Moni on päässyt ensimmäistä kertaa henkilökohtaisesti kunnolla poseeraamaan ja vaikuttamaan kuviin, mikä on varmasti ollut kaikille hieno kokemus. Arki ei ole häiriintynyt projektin takia. Päinvastoin, se on ollut kiva lisä.

4. Muita ajatuksia, kehitysehdotuksia, ruusuja ja/tai risuja?

Kaikki vastaajat kokivat valokuvaprojektin onnistuneeksi. Asukkaiden saama positiivinen palaute sekä kuvausten aikana että kuvista, voimaantumisen mahdollistaminen ja muistoksi jääneet konkreettiset kuvat mainittiin hyväksi asiaksi, samoin Puistokodin arjen kunnioittaminen ja huomioiminen projektin aikana. Kehitysehdotuksina mainittiin kaverikuvien ottaminen tai kuvaaminen jollakin erityisellä teemalla esimerkiksi lempivärin mukaan. Yksi vastaajista kertoi useissa kuvissa näkyneiden asukkaiden avainkaulanauhojen hieman häirinneen.

Jokaisen tulisi saada kokemus voimauttavasta valokuvauksesta, kuvattavana olemisesta. Positiiviset sanat jäävät mieleen ja tuovat iloa itselle myöhemminkin. Valokuvauksen aikana kuullut sanat saavat tekemään pienen ryhtiliikkeen kuvan ohi kävellessä – ne siis voimauttavat! Kiitos Kir-sille, joskus varmaan hankala ujuttautua meidän arkeen, mutta teit sen kunnioittaen ja arvostaen jokaista meistä! Tulimme huomioiduksi.”

Palautteista voidaan päätellä, että henkilökunta koki valokuvaprojektin kokonaisuudessaan onnistuneeksi. Positiivinen palaute, yksilöllinen huomioiminen ja mukava yhdessä tekeminen vahvisti henkilökunnan mukaan asukkaiden hyväksytyksi tulemisen kokemusta ja itsetuntoa. Projekti myös lisäsi asukkaiden yhteisöllisyyttä ja kodin viihtyisyyttä sekä piristi arkea.

Alustavasti toteutussuunnitelmaa hahmotellessamme pohdimme Puistokodin vastaavan ohjaajan kanssa mahdollisuutta suorittaa palautekysely myös asukkaiden lähiomaisille, mutta luovuin ajatuksesta kahdesta syystä. Potentiaalisia projektin mahdollisista vaikutuksista tietoisia lähiomaisia esimerkiksi asukkaiden vanhempia olisi määrällisesti ollut vähän eikä heille suunnattu kysely olisi siten tuottanut kovinkaan kattavaa kuvaa projektin vaikutuksista asukkaisiin omaistensa näkökulmasta. Toisena syynä oli kyselyn toteutukseen ja analysointiin vaadittava työmäärä, joka ei resurssit huomioon ottaen olisi ollut järkevässä suhteessa kertyvän tutkimusaineiston määrään.

5.4 Hyviä käytäntöjä, haasteita ja huomioitavaa

Valokuvaprojektia toteutettaessa nousi esille useita sellaisia käytäntöön liittyviä seikkoja, joita on hyvä huomioida vastaavanlaisia projekteja toteutettaessa. Tällaisia ovat esimerkiksi toiminnan tavoitteellinen suunnittelu ja tarkoituksenmukaisuus, resurssien kartoitus ja toiminnan suhteuttaminen niihin, selkeä informointi ja aikataulut, yhteistyö toimeksiantajan kanssa, tiedon jakaminen, jämäkkyys, luotettavuus ja sopimusten pitäminen, toimintaympäristöön tutustuminen ja sen rutiinien ja toimintaperiaatteiden kunnioittaminen, mahdollisen tekniikan ja käytettävien menetelmien hallinta, kustannusten kohtuullisuus ja niistä etukäteen sopiminen, tilanneherkkyys ja tarpeenmukainen joustavuus sekä toimintaan osallistuvien yksilöllisten tarpeiden ja valmiuksien huomioiminen. Edellä mainituista suurin osa kuuluu yleiseen projektiosaamiseen. Projektiosaamisen lisäksi toiminnallisessa projektissa on tärkeää pysähtyä miettimään henkilökohtaista ohjaajuuttaan muun muassa oman persoonan, asenteiden, odotusten ja valmiuksien nä-

kökulmasta. Näitä tarkastelen lähemmin raportin pohdintaosuudessa (kohta 6.2). Ryhmien kanssa työskenneltäessä olisi ohjaajana tärkeää myös ymmärtää ryhmän toimintaan liittyviä lainalaisuuksia ja miten ryhmähenkeä on mahdollista ohjaajana luoda ja tukea.

Valokuvaprojektissa toteutettu konkreettinen toiminta osoittautui hyväksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi. Kullekin tapaamiskerralle oli asetettu selkeä tavoite ja niissä käytetyt menetelmät olivat perusteltuja. Alkutapaaminen projektin esittelyineen mahdollisti rauhallisen tutustumisen, antoi ohjaajalle tietoa osallistujista yksilöinä ja ryhmänä, auttoi yhteisen projektihengen ja luottamuksen ilmapiirin rakentamisessa sekä toimi luontevana siltana pienryhmätapaamisten keskusteluihin ja asukaskartan työstämiseen. Pienryhmissä asukaskarttaa tehtäessä kukin asukas tuli kuulluksi ja sai henkilökohtaista positiivista huomiota muilta asukkailta. Asukaskartassa asukas tuli näkyväksi sekä yksilönä että Puistokodin yhteisön jäsenenä. Ennen yksilökuvausta palattiin asukkaan kanssa kartan äärelle tutkien ja pohtien yhdessä siihen kirjattuja piirteitä ja käyttäen niitä apuna kuvaustunnelman ja teemojen hahmottamisessa. Yksilökuvauksessa asukas sai jakamattonta kahdenkeskistä aikaa, tilaisuuden itse määrittellä miten haluaa tulla kuvatuksi, kokea hyväksyntää, tutkia ja arvioida itse otettuja kuvia ja valita niistä mieluisimmat myös muille asukkaille näytettäväksi. Asukkaiden kamerankäytön harjoittelu ryhmissä tarjosi heille tilaisuuden puuhailla yhdessä, kokeilla ja oppia jotain uutta, tuoda oma näkemys ja kädenjälki kuvina muiden nähtäville ja tulla itse huomioituksi myös asukastovereidensa kuvaamana. Kuvakatselmus, valokuvanäyttely ja valokuvakirja antoivat asukkaille mahdollisuuden tulla nähdyksi, saada positiivista palautetta ja antaa sitä muille. Kaikki tekeminen tähtäsi asukkaiden yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja kodin viihtyisyyden lisäämiseen tutkimustehtävän mukaisesti.

Koska valokuvatyöskentely oli tässä projektissa pääosassa, oli erityisen tärkeää perehtyä ennakkoon voimauttavan valokuvan menetelmän periaatteisiin ja käytäntöihin, joita olen osittain avannut raportin käsitteissä (kohta 3.3). Menetelmän hyötyjen ja riskien ymmärtäminen sekä omakohtainen kokemus ovat edellytyksenä sen hyödyntämiseksi asiakasryhmässä. Myös asiakkaiden kanssa työskentelevää henkilökuntaa on syytä perehdyttää auttavasti menetelmän ideaan, jotta asiakkaille ei välittyisi ristiriitaisia tai menetelmän periaatteita rikkovia viestejä ja jotta henkilökunta pystyisi omassa arjen toiminnassaan tukemaan paremmin projektin onnistumista. Työskenteleminen voimauttavan valokuvan menetelmää hyödyntäen edellyttää asiakkaan vapaaehtoista osallistumis-

ta ja etenemistä hänen ehdoillaan, joten prosessi vie usein aikaa ja tämä on myös hyvä huomioida aikatauluja suunniteltaessa.

Ryhmässä toimiminen voi tuottaa paljon hyvää, mutta siinä voi mennä paljon myös viikaan. Ryhmän ohjaaminen vaatii ohjaajalta tarkkoja silmiä, kuulevia korvia, herkkiä tuntosarvia sekä kärsivällisyyttä ja jonkinlaista ryhmädynamiikan ymmärrystä. En keskity ryhmädynamiikkaan tai ryhmien ohjaamiseen tässä yhteydessä sen syvemmin, koska aiheesta on saatavilla paljon hyvää kirjallisuutta, mutta haluan nostaa esille kuitenkin muutamia ryhmähengen rakentamiseen liittyviä helposti toteutettavia vinkkejä Kurkea, Salmea & Tamminen-Verterbackaa (2010, 115) mukailleen. Ryhmähengen luomiseksi on hyvä varata riittävästi aikaa eri menetelmien avulla. Yhdessä tekeminen, kokeminen ja toiminnan suunnitteleminen sekä mahdollisesti yhdessä keksitty nimi ryhmälle lisäävät Me-henkeä. Ryhmäläisillä tulee olla tiedossa yhteiset tavoitteet ja pelisäännöt ja niiden tulisi olla mielellään yhdessä sovittuja tai ainakin kaikkien jäsenten hyväksymiä. Ohjaajan on lisäksi tärkeää suunnitella toimintaa siten, että jokaisen ryhmäläisen on mahdollista kokea onnistumisia, jokainen pääsee käyttämään omia vahvuuksiaan ja että tehtävät ovat tarpeeksi haastavia, mutta yhdessä selvitettäviä. (Kurki ym. 2010, 115.)

6 POHDINTA

6.1 Yleistä opinnäytetyön onnistumisesta ja vastaukset tutkimuskysymyksiin

Opinnäytetyön toiminnallinen osa eli Puistokodin asukkaiden kanssa toteutettu valokuvaprojekti onnistui kokonaisuutena hyvin. Projektin aikana kerättiin osallistuvaa havainnointia, asukkaiden teemahaastattelua ja henkilökunnan palautekyselyä tiedonkeruumenetelminä käyttäen tutkimusaineisto, joka oli sekä määrältään että laadultaan riittävää ja tuotti aineistoa sekä tutkijan omasta, asukkaiden että henkilökunnan näkökulmasta. Puistokodin kaikki asukkaat osallistuivat toimintaan, olivat havainnoinnin kohteina sekä palautteiden antajina ja palautteet saatiin myös kaikilta Puistokodin työntekijöiltä. Tulokset olivat keskenään samansuuntaisia ja vahvistivat siten toinen toisiaan. Tutkimusaineisto ja edelleen niistä työstetyt tutkimustulokset voidaan arvioida tältä osin kattaviksi ja suhteellisen luotettaviksi.

Tulokset osoittavat, että projekti tuki asukkaiden yhteisöllisyyttä ja lisäsi kodin viihtyisyyttä toimeksiantajan antamien tavoitteiden ja toiveiden mukaisesti. Toiminnallisessa opinnäytetyössä koen toimeksiantajan ja toimintaryhmän tarpeisiin vastaamisen ensisijaisen tärkeäksi. Tutkimusaineiston avulla pyrittiin myös etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin eli selvittämään, miten valokuvaprojekti tukee Puistokodin asukkaiden yhteisöllisyyttä ja kodin viihtyisyyttä ja millaisia haasteita, huomioita ja hyviä käytäntöjä valokuvaprojekti tuottaa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että vapaaehtoisuuteen perustuva mielekäs yhdessä tekeminen ja kokeminen luo mahdollisuuksia asukkaiden osallisuudelle ja vahvistaa siten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Asukkaiden saama henkilökohtainen huomio, positiivinen palaute ja hyväksyntä sekä osallisuuden kokemus kohoavat asukkaiden itsetuntoa, mikä edesauttaa yhteisöön integroitumista. Konkreettiset valokuvat Puistokodin oleskelutilassa lisäävät viihtyisyyttä paitsi sisustuselementteinä myös tunnelmanluojana asukkaiden katsellessa ja ihastellessa niitä yhdessä ja heidän palatessaan niiden myötä yhteisiin valokuvaprojektin muistoihin. Valokuvaprojektin tuottamia hyviä käytäntöjä, haasteita ja huomioita on käsitelty edellisessä luvussa (kohta 5.4).

6.2 Oma ammatillinen kasvu

Vaikka valokuvaprojekti oli minulle henkilökohtaisesti hyvin mieluinen ja innostava kokemus ja se toteutui onnistuneesti suunnitellussa aikataulussa, osoittautui opinnäytetyön kirjallinen työstäminen yllättävän haastavaksi ja aikaa vieväksi prosessi. Tutkijan rooliin heittäytyminen ja asioiden lähestyminen erilaisesta näkökulmasta vaativat yhä syvällisempää perehtymistä opinnäytetyön teemoihin ja myös tutkimusteknisiin yksityiskohtiin, kuten tiedonkeruumenetelmiin ja tutkimusaineiston analysointiin. Oman työn helpottamiseksi sekä johdonmukaisen ja tarkoituksenmukaisen tutkimuksen aikaansaamiseksi olisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa eli jo tutkimusta suunniteltaessa tärkeää rajata tutkimusalue sekä määritellä viitekehys ja olennaiset käsitteet niin huolellisesti, että niissä on helppo pitäytyä tutkimuksen loppuun asti. Tämä rajaus ei omalla kohdallani tässä tutkimuksessa toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla ja se osittain varmasti aiheutti haasteita raportin työstämiseen.

Tutkimuksellisten haasteitten lisäksi tämä opinnäytetyöprosessi tarjosi toteutustapa, tavoitteet ja kohderyhmä huomioiden paljon myös muita haasteita sosionomin eri osaamisalueille ja antoi mahdollisuuden verrata henkilökohtaisia valmiuksia yleisiin sosiaalialan työntekijän pätevyyttä kuvaaviin määritelmiin. Yksi tällainen määritelmä on aiemmin tässä opinnäytetyössä (kohta 3.5) mainittu Madsenin malli. Työelämätahon kanssa tiiviissä yhteistyössä toteutettu toiminnallinen projekti mahdollisti opitun teoria-tiedon sekä omien käytännön taitojen peilaamisen ja hyödyntämisen työelämään ja sen todellisiin tarpeisiin sekä vahvisti muun muassa tiimityö- ja projektihallintataitoja sekä toimintakykyä erityisryhmässä. Uskon tämän opinnäytetyöprosessini siten paitsi syventäneen sosiaalipedagogista osaamistani myös tukeneen monipuolisesti yleistä ammatillista kehittymistäni. Opinnäytetyön toteutukseen kehitysvammaisten toiminnallisena valokuvaprojektina liittyi olennaisesti kolme osaamisaluetta, joita avaan seuraavassa vielä tarkemmin henkilökohtaisina kehityskohteina. Näitä olivat työskentely erityisryhmässä, ohjaajuus ja voimauttavan valokuvan menetelmä.

Opiskeluihin liittyvien työharjoittelujen kautta olin saanut jonkin verran tuntumaa työskentelyyn kehitysvammaisten parissa ja antoisien kokemusten rohkaisemana lähdin toteuttamaan opinnäytetyötä tässä erityisryhmässä levollisin mielin. Kehitysvammaisten kanssa työskentelyssä ja heidän kohtaamisessaan korostuvat pitkälti samat yleiset toimintaperiaatteet, jotka sopivat työskentelyyn missä tahansa asiakasryhmässä.

Kehitysvammaisten parissa työskennellessä ainoa mahdollinen tapa kohdata asiakas on avoin ja ennakkoluuloton asenne, myös tilanteenlukutaitoa, reagoitiherkkyyttä, kärsivällisyyttä ja joustavuutta tarvitaan. Helppo ja hyvä ensiapuohje asiakaskohtaamisiin on tutustua ensisijaisesti ihmiseen ja jättää vamma vain taustalle tarvittaessa huomioitavaksi. Paras tapa oppia tuntemaan asiakas ja sitä kautta tunnistaa hänen potentiaalinsa ja mahdolliset tarpeensa on ennakkoluuloton asenne, yhdenvertainen kohtaaminen, kuunteleminen ja arjessa mukana oleminen. Fyysiset rajoitteet tai ulkoinen poikkeavuus ei kerro psyykkisistä valmiuksista, eivätkä esimerkiksi puheen tuottamiseen tai muuhun itseilmaisuun liittyvät haasteet korreloi fyysisen toimintakyvyn kanssa. Myöskään mahdollisen tiedossa olevan diagnoosin perusteella ei ole syytä tehdä liian pitkälle meneviä päätelmiä. Ilman dialogista kohtaamista on asiakkaan kanssa vaikeaa saavuttaa luottamuksellista ja asiakkaan asioita eteenpäin vievää suhdetta.

Vaikka erilaisuuden hyväksyminen kuuluu olennaisesti dialogiseen suhteeseen, kannattaa ammatillisessa mielessä ajoittain pohtia, missä kulkee asiakkaan oman persoonan, henkilökohtaisten tapojen ja kehitysvammaisuuden raja ja millainen merkitys niillä on esimerkiksi sääntöjä, tehtäviä tai vastuuta määriteltäessä. Työntekijän tulee muistaa, ettei asiakkaitten puolesta tule tehdä asioita, joista heillä on mahdollisuus tuen ja ohjauksen avulla selviytyä itse. Tuen tulee olla sellaista, että se kannustaa omatoimisuuteen ja pärjäämiseen yhteisössä tasavertaisena omia vahvuuksia hyväksi käyttäen. Asiakkaiden tulee saada olla ylpeitä omasta työpanoksestaan ja osaamisestaan, siitä saa iloa ja siitä tulee saada positiivista palautetta. Kun arvostelun ja suoriutumisen pelkoa ei ole, pystyy asiakas kokemaan onnistumisen iloa, mikä omalta osaltaan rohkaisee uuden kokeilemiseen ja tukee oppimista. Kehitysvammaisen ei tulisi kokea häpeän tai alemmuuden tunnetta vammaisuuteensa liittyen, eikä hän sitä yleensä luontaisesti teekään. Myöskään työntekijän ei tule missään olosuhteissa millään toimilla edistää asiakkaissa tällaisia ajatuksia. Työntekijän tulee kommunikoida selkeästi ja varmistua, että asiakas ymmärtää. Asiakkaita ei kannata hämmentää ja kuormittaa myöskään keskeneräisillä tai epäselvillä asioilla

Kehitysvammaisten mutkattomuus ja avoimuus on ensisijaisesti positiivinen asia ja sitä tulee arjessa vaalia, mutta esimerkiksi vaitiolovelvollisuuteen ja yksityisyyteen liittyvissä asioissa on henkilökunnan syytä olla erityisen tarkkana. Asiakkaita tulee heidän valmiutensa huomioiden muistuttaa yksityisyyden kunnioittamisen ja luottamuksen tärkei-

destä heidän keskinäisessä kanssakäymisessään sekä neuvoa omien henkilökohtaisten asioidensa kertomisessa. Työntekijän kannattaa asettaa tietoisesti rajat myös omalle yksityisyydelleen ja jättää kertomatta asiat, joita ei halua yleiseen tietoon.

Toinen ammatillinen kehityshaaste projektissa oli ohjaajuus ja siihen liittyen erityisesti minuuden käsityksen selkeyttäminen sekä itseen kohdistuva reflektiivinen ja kriittinen suhde. Tässä yhteydessä en ota kantaa ulkoisiin ohjaajan pätevyyttä määritteleviin tekijöihin kuten menetelmäosaamiseen, tavoitteellisuuteen tai suunnitelmallisuuteen. Hyvään ammattimaiseen ohjaajuuteen liittyy Kalliolan ym. (2010, 34) mukaan useita tärkeitä ominaisuuksia ja taitoja, joita kehittämällä voidaan kehittyä myös ohjaajina. Tällaisia ovat muun muassa itsetuntemus, omien arvostusten ja stereotyyppisten ajatusmallien tunnistaminen, tulkintojen välttäminen, kuunteleminen, puolesta tekemisen välttäminen, oman persoonan tietoinen ja vastuullinen hyödyntäminen, omien rajojen ja mahdollisuuksien tunnistaminen, omien tunteiden hallitseminen ja käsitteleminen (Kalliola ym. 2010, 34). Muun muassa näitä henkilökohtaisia taitoja olen joutunut projektin aikana etsimään itsetuntemuksen syventämiseksi ja kehittyäkseni edelleen ohjaajana. Prosessi vaatii kuitenkin tietoista työstämistä eikä se käy nopeasti. Vaikka työelämää on takanani jo pitkälti ja olen näitä asioita pohtinut aiemminkin, aiheuttaa uuteen ammattiin ja toimintaympäristöön siirtyminen sekä uuden ammatti-identiteetin rakentaminen huojuntaa hyvästä pohjatyöstä huolimatta. Luottaminen omaan persoonaan ja osaamiseen ovat ne osa-alueet, joiden vahvistamisen koen omalta osaltani erityisen tärkeäksi.

Kolmas henkilökohtainen kehityskohde oli voimauttavan valokuvan menetelmä. Projekti auttoi sisäistämään menetelmän periaatteita, syvensi ymmärrystä sekä sen mahdollisuuksista että riskeistä ja kehitti menetelmän hyödyntämiseen tarvittavia käytännön taitoja. Toteutettu valokuvatyöskentely onnistui itse arvioituna hyvin, menetelmää sovellettiin sen periaatteita kunnioittaen ja projektille asetetut tavoitteet saavutettiin asiakkaan toiveiden mukaisesti. Kuitenkin moni asia jäi vielä projektin jälkeen mietittävään, esimerkiksi kuvaustilanteisiin liittyvä vallankäyttö yhden mainitakseni.

Voimauttavan valokuvan yksi merkittävistä periaatteista on valtasuhteiden riisuminen kuvaustilanteista. Tämä tuli esille varsinkin silloin, kun pyrin kannustamaan ja rohkaisemaan asukkaita ja mietin, milloin rohkaiseminen muuttuu asiakkaan näkökulmasta ohjailemiseksi tai jopa pakottamiseksi. Vallankäyttöä jouduin pohtimaan myös kuvia ottaessani ja ollessani asukkaan tukena hänen valitessaan mieluisia omakuvia. Se, min-

kä minä näen kauniiksi tai tavoiteltavaksi ei välttämättä ole sama, minkä kuvattava koee tärkeäksi. Näkykö kuvassa esimerkiksi kuvattavan kehitysvammaisuus ja onko sen korostuminen tai piiloon jääminen hyvä vai huono asia vai onko sillä mitään merkitystä kuvattavan kannalta? Mitä nämä ajatukset kertovat omista asenteistani tai mahdollisista ennakkoluuloistani ja millaisia motiiveja niihin sisältyy? Hankalaksi asian tekee se, että usein vallankäyttö on tiedostamatonta ja siksi siihen onkin hyvä kiinnittää erityistä huomiota.

Kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa ja kauneus on katsojan silmässä. Näin väittävät viisaasti vanhat sanonnat ja ajattelemisen aihetta antaa myös lastenkodissa kasvanut Monna, joka Miina Savolaisen (2008, 163) voimauttava valokuva menetelmää valottavassa teoksessa *Maaailman ihanin tyttö* toteaa omia kuvia katsellessaan, että valokuvat eivät ole roolileikkiä, kuten arkielämä yleensä, vaan äärimmäisiä dokumentteja ja totta. Ajatus on mielenkiintoinen ja opinnäytetyön edetessä sen sanoma konkretisoitui minulle uudella tavalla avaten esimerkiksi valokuvaprosessia ympäröiviä rooleja erilaisesta näkökulmasta. Jos kuvaajana onnistuu toimimaan kuvattavalle todellisena mahdollistajana ja tulkkina, saattaa hän ehkä hetkellisesti myös itse päästä kurkistamaan kuvattavan mielenmaailmaan ja siten kokea kuvattavan kanssa yhdessä jotain uutta ja kaunista. Voimauttava valokuva on laaja ja vaativa menetelmä, joka edellyttää tunnollista perehtymistä ja aikaa mahdollistaakseen nimensä mukaista voimautumista. Oma kasvuni jatkuu siis myös tämän haasteen parissa.

6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyölle hankittiin ennen projektin käynnistämistä tutkimuslupa Tampereen Kaupunkilähetys ry:ltä. Tutkimusluvassa opinnäytetyön aihe kuvattiin voimautta valokuva menetelmään pohjautuvaksi valokuvaprojektiksi Puistokodin asukkaiden kanssa. Tutkimusluvassa opinnäytetyön julkisuus rajattiin Puistokodin asukkaisiin, henkilökuntaan ja asukkaiden omaisiin sekä Tampereen ammattikorkeakoulun arkistoon. Tutkimuslupa oli kirjattu opinnäytetyön julkaisemisen ehdoksi lisäksi se, että opinnäytetyön ohjaajan Tampereen Kaupunkilähetys ry:stä tulee lukea ja hyväksyä raportti ennen sen julkaisemista. Opinnäytetyö toteutettiin tutkimusluvan mukaisesti ja raportti on toimeksiantajan sellaisenaan ilman muutoksia hyväksymä.

Tutkimusmenetelminä laadullinen toimintatutkimus, osallistuva havainnointi, teema-haastattelu, lomakekysely ja sisällönanalyysi olivat tarkoituksenmukaisia. Käytetyissä tiedonkeruumenetelmissä keskustelunaiheet ja kysymyksenasettelu rajattiin ja havainnot sekä saadut vastaukset kirjattiin opinnäytetyön viitekehys huomioiden. Näin pyrittiin varmistamaan se, että opinnäytetyön aikana tuotettu tutkimusaineisto olisi tarkoituksenmukaista ja eettisesti oikeutettua vastaten mahdollisimman hyvin ennalta määriteltyihin tutkimuskysymyksiin. Tarkoituksenmukaisuutta tukee myös se, että tutkimus oli toimeksiantajan tilaama ja siten työelämälähtöisesti tarpeelliseksi koettu ja sen tavoitteena on asukkaiden hyvinvoinnin tukeminen.

Yksityisyys huomioitiin opinnäytetyön raportoinnissa siten, ettei asukkaiden henkilöllisyys ole yhdistettävissä esimerkiksi palautteisiin tai muihin kommentteihin eivätkä henkilökunnan palautekyselyn vastaukset ole yksilöitävissä niin ikään. Opinnäytetyöprosessiin liittyvät henkilökohtaiset muistiinpanoni säilytin huolellisesti ulkopuolisten ulottumattomissa. Projektin aikana kertyneet valokuvat siirsin kameran muistikortilta välittömästi jokaisen tapaamisen jälkeen omalle tietokoneelleni, joka on suojattu henkilökohtaisella salasanalla. Asukkaiden ja henkilökunnan valokuvat lajittelin tallennuksen yhteydessä jokaisen henkilökohtaiseen kansioon siten, että kuvia oli jälkikäteen helppo selailla ja valita henkilöittäin. Kaikki valokuvanäyttelyssä ja yhteisessä valokuvakatselmuksessa esillä olleet sekä asukkaiden yhteiseen valokuvakirjaan poimitut henkilökohtaiset kuvat olivat henkilöiden itse valitsemia. Asukkaat olivat antaneet luvan käyttää kuvia edellä mainittyihin tarkoituksiin sekä myös tämän opinnäytetyön raportointiin.

Opinnäytetyön eettisyyttä edustaa myös se, että valokuvaprojekti toteutettiin kokonaan asukkaiden vapaaehtoisuuteen perustuen, heille kerrottiin projektin tarkoitus ja kaikessa toiminnassa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan ottamaan muutoinkin huomioon asukkaiden omat toiveet ja henkilökohtaiset voimavarat sekä Puistokodin periaatteet ja aika-aulut. Se, että kaikki Puistokodin asukkaat osallistuivat projektiin ja olivat siten sekä havainnoinnin kohteina että palautteen antajina ja se, että kaikki neljä Puistokodin henkilökuntaan kuuluvaa ohjaajaa vastasivat palautekyselyyn, lisää omalta osaltaan tutkimusaineiston kattavuutta ja siten tutkimuksen luotettavuutta.

Laadullinen tutkimus on Tuomen ja Sarajärven (2002, 21–22) mukaan luonteeltaan empiiristä tutkimusta, jossa alkuperäisten ilmauksien esittäminen ei paranna varsinaisesti luotettavuutta vaan ne toimivat tekstin elävöittäjänä ja esimerkkeinä maalaten esimer-

kiksi kuvaa analyysin logiikasta. Valokuvaprojektin aikana muistiinpanoina kertynyt runsas ja värikäs kenttäaineisto ei suorine lainauksineen ole siten tässäkään raportissa pääosassa, vaan olen pyrkinyt sisällönanalyysin eri vaiheissa omaa tulkintaa ja päättelyä hyödyntäen löytämään tutkimuksen kannalta olennaisen ja kiteyttämään asukkaiden ajatuskokonaisuudet niiltä osin pelkistettyyn ja ymmärrettävään muotoon.

Omat positiiviset ennako-odotukseni projektille ja toive tavoitteiden saavuttamisesta ovat varmasti edesauttaneet projektin läpiviemistä ja onnistumista, mutta ne eivät ole vaikuttaneet tutkimusaineiston analysointiin tai tutkimustuloksiin vääristävästi. Olen pyrkinyt koko prosessin ajan olemaan avoin ja rehellinen sekä itselleni että muille projektissa mukana olleille ja kirjaamaan tapahtumat ja tulokset samaa periaatetta noudattaen myös tähän raporttiin, jotta se olisi sekä toimeksiantajalle että mahdolliselle muulle lukijalle mahdollisimman totuudenmukainen ja informatiivinen. Tiedonkeruumenetelmien osalta voidaan miettiä, olisiko esimerkiksi joidenkin ryhmätapaamisten nauhoittaminen havainnoinnin ja muistiin kirjaamisen lisäksi rikastuttanut olennaisesti tutkimusaineistoa ja lisännyt sen luotettavuutta. Tässä tutkimuksessa ero tuloksissa tai tulosten luotettavuudessa ei oman näkemykseni mukaan olisi ollut merkittävä, vaikka tapauksia olisi nauhoitettukin. Myöskään ajankäytöllisesti paljon aikaa vievä nauhoitus litteointineen ei olisi ollut tässä yhteydessä vähäisten resurssien vuoksi järkevää.

6.4 Jatkotutkimus ja opitun hyödyntäminen

Vaikka tutkimuksen tarkoitus olikin selvittää valokuvatyöskentelyn toimivuutta yhteisöllisyyden ja viihtyvyyden vahvistamisessa nimenomaan Puistokodin asukkaiden keskuudessa, voidaan olettaa työskentelytavan soveltuvan Puistokodin lisäksi myös vastaavnlaisiin muihin toimintaympäristöihin, kuten esimerkiksi Rongankodin muihin asu-misyksiköihin. Työskentelyssä tulee kuitenkin ottaa huomioon valokuvatyöskentelyyn liittyvät riskit ja lainalaisuudet sekä noudattaa erityistä varovaisuutta tämän herkän ja joskus jopa yllättävänkin voimakkaita tunteita ja ajatuksia herättävän välineen äärellä.

Valokuvaprojektin positiivisissa jälkimainingeissa toivoisin, että toteutettu projekti ei jäisi vain yksittäiseksi ja ulkopuolelta ohjatuksi tapahtumaksi, joka kuihtuu ja unohtuu tutkimuksen päätyttyä, vaan että aktiivisen osallistumisen ja kokeilemisen myötä niin Puistokodin asukkaissa, henkilökunnassa, kuin tutkijassa itsessäänkin tapahtuneet oival-

lukset ja kokemukset kantaisivat hedelmää myös jatkossa. Osallistavaan toimintatutkimukseen sisältyykin usein toive sekä tutkijan että osallistujien muutosprosessista, jonka perustana on ajatus vuorovaikutuksessa tapahtuvasta kaikkien osapuolten oppimisesta ja sen myötä toiminnan jatkumisesta myös tutkimuksen jälkeen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 85).

Valokuvaprojektin päättymisen jälkeen Puistokodilla käydessäni huomasin ilahtuneena, että Puistokotiin oli hankittu henkilökunnan ja asukkaiden yhteiskäyttöön kamera. Suunnitteilla oli myös asukkaiden unelmakuvien ottaminen ammattivalokuvaajan avustuksella. Valokuvaprojektilla ei välttämättä ole ollut vaikutusta niin kameran hankintaan kuin unelmakuvien suunnitteluunkaan, mutta näen ne joka tapauksessa luontevana jatkumona valokuvaprojektille ja Puistokodin viihtyvyyttä ja yhteisöllisyyttä samoin kuin asukkaiden osallisuutta tukevana toimenpiteenä. Asukkaiden hoivattavaksi oli myös hankittu eläinsuojeluyhdistyksestä kaksi omistajiensa hylkäämää hamsteria. Vaikka tämäkään hankinta ei ole suoranaisesti yhteydessä valokuvaprojektiin, vastaa se omalta osaltaan projektin aikana esille tulleeseen asukkaiden kiinnostukseen eläimiä ja niiden hoivaamista kohtaan. Jatkotutkimuksena voisi olla kiinnostavaa toteuttaa esimerkiksi voimauttava valokuva menetelmään kuuluvaa arkielämän teemojen kuvaamista hyödyntäen projekti, jossa havainnoitaisiin tämän työskentelytavan vaikutuksia samassa ryhmässä.

LÄHTEET

- Freire, P., 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Suom. Kuortti, J. Tampere: Vastapaino. Alkuperäinen teos 1974.
- Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopio: Kuopion yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus.
- Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M. & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla ohjauuteen. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Kaukola, J. 1997. Kohti käyttäjakeskeisiä palveluja. Etua yhteistoiminnasta –projektin loppuraportti. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.
- Kehitysvammaliitto. 2012. Vuosikertomus 2011. Luettu 20.3.2013. <http://www.kehitysvammaliitto.fi/>
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen – muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö – personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.
- Lähteenoksa, M. 2008. Viisas arki. Opas yhteisöllisyyteen. Helsinki: Like Kustannus.
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.
- Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim) 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja D, Muut julkaisut 1/2005. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Rongankoti. 2013. Luettu 22.1.2013. <http://www.rongankoti.fi>
- Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.
- Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 210–227.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Acta Universitatis Ouluensis E Scientiae Rerum Socialicum 37. Oulu: Oulun yliopisto.
- Tampereen Kaupunkilähetys ry. Luettu 22.1.2013. <http://tampereenkaupunkilahetys.net>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosi-
aali- ja terveysalalla. 1. painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannus-
osakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

Liite 1. Työntekijöiden palautekysely

1 (2)

PUISTOKODIN VALOKUVAPROJEKTI 2012

Palautekysely henkilökunnalle

Valokuvaprojekti on osa sosionomiopintoihini liittyvää opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on ollut sekä tukea Puistokodin yhteisöllisyyttä että tarjota asukkaille myös yksilöinä voimautumisen kokemuksia. Projektin aikaisten omien havaintojeni sekä asukkaiden haastattelujen lisäksi henkilökunnalta saatava palaute on ehdottoman tärkeää ja antaa arvokasta lisätietoa arvioidessani projektin onnistumista, joten lämmin kiitos jo etukäteen vastauksistasi.

Projektinaikaisesta yhteistyöstä kiittäen ja hyvää jatkoa toivottaen,
Kirsi Saarinen

- 1. Kerro vapaamuotoisesti omista havainnoistasi Puistokodin asukkaissa tai heidän toiminnassaan projektiin liittyen?**

jatkuu kääntöpuolelle

- 2. Miten projekti on mielestäsi vaikuttanut asuntolan yhteisöllisyyteen ja/tai yksittäisiin asukkaisiin?**

jatkuu kääntöpuolelle

(jatkuu)

3. Millaista hyötyä/haittaa projektista on mielestäsi ollut Puistokodin arjessa?

jatkuu kääntöpuolelle

4. Muita ajatuksia, kehitysehdotuksia, ruusuja ja/tai risuja?

Kiitos palautteestasi!

PUISTOKODIN VALOKUVAPROJEKTI 2012

27.4. PROJEKTIN ALOITUS, Puistokoti

- Asukkaiden sekä Kirsin ja projektin esittely, keksitään projektille nimi.
- Tutkitaan kuvia (lehtikuvia, kortteja) ja valitaan niistä sellaisia, jotka ovat jollain tavalla merkityksellisiä tai muutoin kiinnostavia, keskustelua näistä.

16.5.-2.7. PIENRYHMÄT , Puistokoti

- Yhteensä 4 ryhmää, joissa kussakin 3-4 hlöä > 16.5. / 17.5. / 13.6. / 2.7.
- Kirsi tuo pientyhmätapaamisiin aloituskerralla esillä olleet kuvat. Voit ottaa tapaamiseen mukaan myös jonkun muun itsellesi tärkeän kuvan. Jatketaan keskustelua kuvista > miksi valitsemasi kuva on sinulle tärkeä, mitä kuva kertoo sinusta, herääkö muistoja, löydätkö niistä unelmiasi?
- Työstetään "asukaskarttaa", johon jokaisesta asukkaasta otetaan kasvokuva ja sen viereen kerätään sekä omia että asukaskavereitten ajatuksia luonteenpiirteistä, harrastuksista, kiinnostuksen kohteista jne.

21.5.-2.8. YKSILÖTAPAAMISET/-KUVAUKSET

- Kirsi sopii jokaisen asukkaan kanssa erikseen yksilötapaamisen ajankohdan.
- Tapaamisen aluksi ideoidaan yhdessä, millainen sinun omakuvasi voisi olla ja mikä olisi sinulle mieluisa kuvauspaikka (metsä, puisto, kaupunki, oma huone tms.). Voit miettiä näitä jo etukäteen. Myös asukaskarttaa voidaan käyttää ideoinnin apuna.
- Valokuvaus! Kuvauksen jälkeen palataan Puistokodille, katsellaan tietokoneelta otettuja valokuvia, keskustellaan niistä ja niiden herättämistä ajatuksista. Lopuksi saat valita omakuvista sinulle mieluisimman, joka myöhemmin kehystetään ja laitetaan esille Puistokodin yhteisiin tiloihin.

16.-20.7. KAMERA TUTUKSI, Teiskon Vähäsilta

- Kesäleirille varataan yhtenä päivänä aikaa valokuvaamista varten. Saatte Kirsin opastuksella harjoitella kameran käyttöä valokuvaten leiriympäristöä, -tunnelmia ja toinen toisianne Vähäsillan ihanissa maisemissa! Voit tietysti ottaa mukaan myös oman kamerasi, jos sinulla sellainen on.

2.9. VALOKUVAKATSELMUS, Teiskon Vähäsilta

- Katsellaan yhdessä kesän aikana otettuja ryhmäkuvia, valitsemianne yksilökuvia ja itse ottamianne leirikuvia sekä käydään läpi myös tekemäänne asukaskarttaa.

13.9. VALOKUVANÄYTTelyn AVAJAISET, Puistokoti

- Valokuvaprojekti huipentuu näyttelyn pystytykseen ja avajaisiin, jonne kaikki asukkaiden läheiset ja ystävät ovat lämpimästi tervetulleita!
- Näyttelyssä ovat esillä kehystetyt yksilökuvat, asukaskartta ja diaprojisoituna laajempaa kuvasatoa koko projektin ajalta.

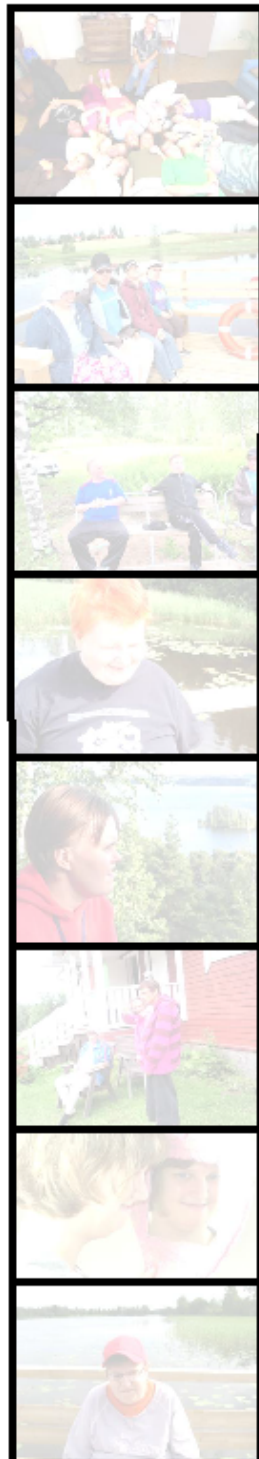
LOPUKSI

Projektin aikana kertyvistä asukkaiden valitsemista kuvista koostamme muistoksi valokuvakirjan, jota tullaan säilyttämään Puistokodissa asukkaiden nähtävillä. Asukas saa lisäksi kaikki henkilökohtaiset kuvansa käyttöönsä sähköisessä muodossa. Toivon ja uskon, että tästä tulee hieno ja muistorikas yhteinen matka, jonka aikana opimme jotain uutta sekä itsestämme että toisistamme.

Mielenkiintoista ja hauskaa valokuvauskesää toivottaen, Kirsi.

Liite 3. Valokuvanäyttelyn kutsu

(valokuvat on muokattu tähän kopioon henkilöiden yksityisyyden suojelemiseksi)

Toivotamme Sinut lämpimästi tervetulleeksi

FILMITÄHDET -

valokuvanäyttelyn avajaisiin Puistokotiin
torstaina 13.9. klo 18.00 alkaen!

FILMITÄHDET -valokuvaprojekti on Puistokodin asukkaiden nimeämä ja tähdittämä kevään ja kesän 2012 aikana toteutettu projekti, jonka aikana asukkaat ovat mm. tehneet asukaskartan keskustelemalla itselleen merkityksellisistä asioista, toistensa luonteenpiirteistä sekä erityistaidoista, olleet sekä kuvaajina että kuvattavina niin yksilöinä kuin ryhmässäkin.

Valokuvaprojektin runsaaseen ja asukkaissa niin ylpeyttä kuin hilpeyttäkin herättävään kuvasatoon kutsumme nyt kaikki puistokotilaisten läheiset tutustumaan ja juhlistamaan samalla projektin päätöstä yhdessä asukkaiden ja henkilökunnan kanssa.

Valokuvaprojekti on osa Tampereen ammattikorkeakoulusta sosionomiksi valmistuvan opiskelija Kirsi Saarisen opinnäytetyötä ja se on toteutettu tiiviissä yhteistyössä Puistokodin henkilökunnan kanssa tukemaan asuntolan yhteisöllistä toimintaa. Projektin tavoitteena on ollut paitsi vahvistaa Puistokodin yhteishenkeä myös tuoda asukkaita esille persoonallisina yksilöinä ja oman yhteisönsä arvokkaina ja tasavertaisina jäseninä.

TERVETULOA!

Yhteistyöterveisin,
Pulistokodin asukkaat, henkilökunta ja Kirsi

